

Sonumu geliyor?

Sovyetler İttihadından gelen haberler biri diğerinden heyecanlıdır. Hususî menbalardan aldığımız inanılır malumat ile cihan matbuatına akseden ciddi haberler biri birini tamamlıyor.

İşbu nushamızda, biri ideoloji itibarile bolşeviklere yakın bulunan bir mecmuadan, diğeri de daha dün bolşeviklerle ademî tecavüz misakı bağlayan Fransa hükümetinin nim resmî gazetesi „Tan“-dan göçürülerek, iki fıkra neşrediyoruz.

Mecmua, Sovyetler İttihadındaki şimdiki buhranı bundan on iki yıl evvel maruf Kronştat isyanına sebebiyet veren klasik buhrana benzetiyor. „Tan“ da, aşağı yukarı, aynı mülahazadadır. O da „Rus kaos“undan keskin bir dille bahsediyor. İkinci Kânun ve Şubat aylarında fevkalâde bir takım hadiseler çıkabileceğini çok muhtemel görüyor.

Cihanın seyrine, tarihin yürüyüşüne hükmetmek davası ile âlemin nizamında asıl hareket âmil olan iktisadiyatı bir emir ve disiplin altına almak isteyen bolşevikler, kurmakta oldukları cemiyeti, inkâr ettikleri muzur cemiyetlerde gözüken her türlü buhranlardan ve tezatlardan âri olarak tasavvur ederler. Halbuki, 15 yıllık tecrübe, misli cihan tarihinde görülmeyen kurbanlar, mahrumiyetler ve felaketlere mal olan kanlı bir tecrübe neticesinde ne görüyoruz?

Sovyet rejimi ne buhrandan, ne de tezettan kurtulmuş bir rejim değildir. Bilakis burada nükseden buhran cihanın diğer kısımlarında

„İstiklâl“ iki yaşında

Bir yıldan beri muhacerette çıkan ve Millî Azerbaycan istiklâl davasının tervincine hizmet eden „İstiklâl“, şu nushadan itibaren aynı davayı devam ettirmek üzere ikinci yıla giriyor; Millî neşriyat, muhacirlik için mühim bir devre teşkil eden şu kadar müddette okuyucularından gördüğü nakayı şu yeni yılda dahi göreceğini fârit eder.

Türk talebe arasında tevkifler

Aldığımız hususî malumata göre Moskva'da tahsilde bulunan muhtelif Türk Sovyet cumhuriyetlerine mensup komünist talebe arasında hali teşkilat açılarak bir çokları tevkif edilmiştir. Bunlar, millî cumhuriyetlerin Sovyet rejimini mühafaza etmekle beraber Sovyetler İttihadından çıkmak fikrini terviç ediyorlarmış.

Azerbaycan'da vaz'iyet

Astara muhabirimiz bildirmektedir:

Azerbaycan komünist fırkasında umumî temizlik seferine şuru edilmiştir.

Nahiye, köy, kaza ve şehir teşkilatlarında yeni intihabat münasebetile başlayan içtimalarda bilhassa aşağıki unsurların fırkadan atılması lehinde talepler nazara çarpmaktadır:

1. Opportunistlerin, 2. Sağa ve sola eğilip fırkanın baş hattını bozanların, 3. Sınıf düşmanı olupta, fırkaya sokulanların, 4. Kolçomak tesirinde buldukları tecrübeler neticesinde aşıkara çıkanların, 5. „Müsavat“ direktivile çalışıp „yerli milliyetçilik“ yapanların ve Rusları çekemiyenlerin komünist fırkasında bulunmalarına imkân verilmemesi istenilmektedir.

Aynı zamanda yeniden fırkaya girmek isteyenlerin hepsi kollektivize devrinde sınınamış „amele müfrezeleri“dir, ki her şeyden ziyade ekme vesikası elde etmek için oraya giriyorlar.

Günün en aktuel meselesi ise vahit pasaport sistemi tatbiki ile komünist fırkasındaki temizliktir.

İşin iptidasında büyük şehirler ve kasabalarda olan bütün ehaliye tek sistemli bir pasaport verilecek. Bu pasaport âdetâ vatandasın bütün siyasi hayatını hülâsa eden bir sicil olacak; bu pasaport işi siyasi zabta ile milis idaresini ihtiva eden bütün muhtelif

Yeni iktisadi buhran, iflas ve sefalet neticesinde hüsul gelen sukutu hayal komünist fırka sıralarını sarsmış, Rusların istisrar siyaseti ise komünist fırkası içerisinde Ruslarla Azerilerin arasını tamamen açmış, disiplin ve vahdeti bilküllüye ortadan kaldırmıştır.

Moskva'nın emirlerinden ve kararlarından, kollektivize, pamuk, petrol, muhaceret ve kolonize planlarından memnun olmayan Azerî komünistlerinden aşağı kısmı itaatsızlığa başlamıştır.

Azerbaycan komünist fırkasını inhilâlden korumak için başlamış olan temizlik hareketi, onu bir kat daha ruslaştıracaktır.

Sovyet Rusya, Azerbaycan'daki Ruslar için bir Rus hükümetidir. Moskva ancak Ruslara dayana biliyor.

Komünist fırkası Azerbaycan'da tam anasile anarşi içerisinde.

Azerbaycan komünist fırkasının inhilâli ve Türk-Rus mücadelesinin derinleşeceği nuhakkak gibi görünmektedir.

„Kommünizmi bu günlerde bilhassa gösteren bir şey vardır, ki o da, bütün inat, ısrar ve şeytanî enerjilerine rağmen, bolşevik idealizminin hayat realizmi karşısındaki âcizliğidir.“

Bolşevizmin 15nci ve beş yıllık planın beşinci yıl dönümünde bile köyle şehir arasındaki münasebet temin edilememiştir; şehir mahsulatları da memulâta muhtaktır.

İkisinde haklı

„Bütün ve parçalanmaz Rusya!“ idesi lehinde Rus liberaleri tarafından yeni bir kalem seferi açıldığını okuyucularımız bilir.

Milyukof-Denikin idare ve komandası altında giden bu sefer devam ediyor. Fakat hücum, tasavvur olduğu gibi, „iftirakçı“ dedikleri istiklâlcılardan ziyade „Rusya bütünlüğünü“ müdafaade suçlu görükları sağlaradır.

Askeri istilâhla söylemek lâzım gelirse, istiklâlcılara karşı harp açılır-açılmaz Ruslar kendi aralarında mücadele etmek zaruretinde kalmış ve „sefer“ beynelmîl mahiyetten çıkarak, „dahilî harp“ şeklini almıştır.

„Posl. Novosti“ gazetesi ceneral Denikin'in otoritesine dayanarak „Vozrojeniye“ gazetesini „iftirakçılarla oynamak“ ve „ne bahasına olursa olsun bolşevikleri düşürmek“ taktikini güderken „Rusya bütünlüğü“ büyük menfaatlarını ihmal etmekle itham etmiştir.

„Vozrojeniye“ cevap veriyor. Müdürü Semyonof, bir taraftan Denikin'i, diğer taraftan de Milyukof'u tenkit eden uzun makalesinde bu iki „Büyük Rusya“cıları Rusya emperatorluğunun tarihi ve geçirdiği teşekkül merhalelerini iyi tetkik etmemekle itham ediyor.

„Rusya emperyasi“ fikrini iltizam ve müdafa eden bu adama göre, birinci Nikola ile üçüncü Aleksandr'a kadar, birinci Petro'dan başlayarak bütün Rusya emperatorları „inorodeslere“ (Rustan olmayan milletlere) karşı daima müsahele göstermiş, yumşak davranmış, birer küçük hanlıklar halinde olsa dahi, kendilerile, mağlup ve münhazim olmalarına rağmen, her zaman karşılıklı bir muamele ve tahammülle refat etmiş, millî ve kavmi his ve enterelerine daima hürmetkâr olmuş ve bu „çevik“ siyasetleri sayesinde emperatorluğun bütünlüğünü ve bir araya toplanmasını temin etmişlermiş.

„Yalnız son zamanlarda (bilhassa yukarıda ismi geçen iki emperatorun devrinde) bu „yumşak ve çevik“ siyasetten inhiraf edilerek, katı bir taassüp yoluna girilmiş, diğer kavımların hislerini rencide eden kaba bir „inorodes“ politikasının tatbikine başlanmıştır, ki bu şoven siyasetin emperatorluğun inkırazile ihtilâlin zuhurunda az te iri olmuştur.“

„Bu şoven siyasetin emperatorluk ve rusya

Cihanın seyrine, tarihin yürüyüşüne hükmetmek davası ile âlemin nizamında asıl hareket âmil olan iktisadiyatı bir emir ve disiplin altına almak isteyen bolşevikler, kurmakta oldukları cemiyeti, inkâr ettikleri muzur cemiyetlerde gözükten her türlü buhranlardan ve tezatlardan âri olarak tasavvur ederler. Halbuki, 15 yıllık tecrübe, misli cihan tarihinde görülmeyen kurbanlar, mahrumiyetler ve felaketlere mal olan kanlı bir tecrübe neticesinde ne görüyoruz?

Sovyet rejimi ne buhrandan, ne de tezattan kurtulmuş bir rejim değildir. Bilakis burada nükseden buhran cihanın diğer kısımlarında gördüğümüz buhrandan daha şiddetli, daha sert, daha klasiktir. Komünizme mahsus bir renge, bir vahşete maliktir. Komünizm diktatörlüğünün cemiyet harici telakki ettiği ve resmî surette „mahrum“lar sınıfı, diye adlandırdığı içtimai zümrenin burada gerek iktisat ve gerek siyasetçe düçar olduğu takibat, içtimai tezat manzarasının iğrenç bir tablosunu teşkil eder. Artık ne istersiniz, biz Rusya'da köleler gibi çalıştırılan zavallılar, esirler gibi satılan insanlar görüyoruz.

Kendilerince daimi inkılâp, fakat hakikatte daimi buhran ve tezat içinde çalğanupta bir türlü rahat yüzü göremeyen Sovyetler, Lenin daha sağ iken, askeri komünizmin tamamile galebesine rağmen, düçar olduğu ölümcül buhrana tutulduğu gibi, şimdide beş yıllık planın beşinci yılının sonunda aynı derecede muhlik ve korkunç bir buhranla karşılaşmıştır.

Vaz'iyeti tasvir eden tablonun taferruâtı üzerinde duracak değildir. Bu cihet, aşağı-yukarı, okuyucularımıza malumdur. Bilirler ki, Rusya açtır. Kolhozlar dağılıyor, köylüler ekmiyor, kocaman fabrikalar tikilmiş, fakat ham mal yokluğu yüzünden ekseriyetle âtil duruyor; nakliyat bozuktur; ame le şehirden şehire, fabrikadan fabrikaya kaçıyor. Erzağı daha bol bir saha arıyor; neticede ame le fabrikaya bağlanıyor; erzak ve tayinat tevzi kooperatiflerden alınıp fabrika müdürlüğüne veriliyor.

neticesinde aşikâra çıkmamış, „Müsavat“ direktivine çalışıp „yerli milliyetçilik“ yapanların ve Rusları çekemiyenlerin komünist fırkasında bulunmalarına imkân verilmesi istenilmektedir.

Aynı zamanda yeniden fırkaya girmek isteyenlerin hepsi kolektive devrinde stannmış „amele müfrezeleri“dir, ki her şeyden ziyade ekme vesikası elde etmek için oraya giriyorlar.

Günün en aktuel mes'elesi ise vahit pasaport sistemi tatbiki ile komünist fırkasındaki temizliktir. İşin iptidasında büyük şehirler ve kasabalarda olan bütün ehaliye tek sistemli bir pasaport verilecek. Bu pasaport âdeta vatandaşın bütün siyasi hayatını hülâsa eden bir sicil olacak; bu pasaport işi siyasi zabıta ile milis idaresini birleştiren büyük bir memurun elinde bulunacak. Mevcudiyeti noksan bulunan erzağın ehaliye dağıtılmasında bu pasaportun ehemmiyeti olacak. İlk anda „mühüm“ları, artık kalırsa, „mahrum“ları tatmin edecekler. Aynı zamanda şehirlerdeki ehali temâmile ve her zaman zabitenin gözü önünde ve emrinde olacak; hareketleri daima kontrol edilecektir. Bir gazetenin tabirince, bu pasaport değil, âdeta vatandaşın kendi cebinde taşıdığı bir mahkûmiyet vesikasıdır.

Şehirlerdeki ehali şu suretle sıkı bir kontrol ve zabite emrine verildiği gibi, Stalin müşkül vaz'iyetten çıka bilmek için alınacak fevkalâde tedbirlere karşı çıkacağı muhtemel her türlü ihtimallerin önüne geçmek için komünist fırkasını daha muti ve sâdik bir vaz'iyete koymak kararını vermiştir. Bunun içindir, ki fırkayı arzu olmayan unsurlardan temizlemek istiyorlar.

Hâlî hazırda toplanması bile gizli tutulan „Siyasî büro“ içtimai çağırılması tehir ettirilen Sovyetler kongresinde alınacak fevkalâde tedbirler düşünülmüyor. Stalin kendisini tehdit eden bu muzlim hadiseler karşısında ne yapacak; hangi tedbirlere muracaat edecek; ölmek ve ramolmak istemiyen muhalif anasıra karşı ne gibi bir manevra kullanacak? — Bunu yakın günlerin hadiseleri bize bildirir.

Fakat ne olsada, ne yapılısada, hakikat olan ve kendi kıymet ve

temizliğini bu günlerde bilhassa gösteren bir şey vardır, ki o da, bütün inat, ısrar ve şeytani enerjilerine rağmen, bolşevik idealizminin hayat realizmi karşısındaki âcizliğidir.

Bolşevizmin 15nci ve beş yıllık planın beşinci yıl dönümünde bile köyle şehir arasındaki münasebet temin edilememiştir; şehir mahsulata, köy de mamulata muhtaçtır. Bundan kaç gün evvel „Sovyetler İttihadı“nın 10 yıllık kuruluş yıl dönümü dahi tes'it edildi. Öyle iken „Pravda“ gazetesi bu münasebetle çıkardığı nushasında Sovyetler dahilinde hala bir taraftan Rus, diğer taraftan da mahkûm milletler nasyonalizminin varlığından şikâyet ediyor, bu „milli mücadelenin“ komünist safalarını bile „zehirlediğini“ yana yakıla anlatıyor.

Evet, bütün şiddet ve ısrarına rağmen, bolşevik rejimi, ne eski Rus cemiyetini içinden gemiren içtimai tezadı, ne de Rusya emperatorluğundaki milletler mes'elesini halletmiş değildir.

Bu iki mes'ele çar rejiminin düşmesine nasıl âmil oldu ise, kızıl emperyalizmin çökmesinde de o suretle âmil olacaktır. Ve hiç şüphesiz, ki şahidi olduğumuz bugünkü buhranda dahi bu iki mühim âminin hükmü câridir.

Şiyasette riyazi bir kat'iyetle kehanet etmek imkânı yoktur. Bugünkü Rus buhranının, her taraftan gelen haberlerle teyit olunan bu hercümercin, yakın bir zamanda ne gibi bir şekil alacağını sarahetle söylemek zordur. Fakat heyeti umumiyesile hasıl olan intiba o merkezedir, ki: Gayri tabii Sovyet rejiminin sonu geliyor!

Bir son, ki aynı zamanda bizim öteden beri dört gözle beklediğimiz milli kurtuluş devrinin mes'ut bir başlangıcı demektir!

M. E. Resul-zade

mudafaa eden bu adama göre, birinci Nikola ile üçüncü Aleksandr'a kadar, birinci Petro'dan başlayarak bütün Rusya emperatorları „inorodeslere“ (Rustan olmayan milletlere) karşı daima müsahele göstermiş, yumşak davranmış, birer küçük hanlıklar halinde olsa dahi, kendileriyle, mağlup ve münhazım olmalarına rağmen, her zaman karşılıklı bir muamele ve tahammülle refart etmiş, milli ve kavmi his ve enterelelerine daima hürmetkâr olmuş ve bu „çevik“ siyasetleri sayesinde emperatorluğun bütünlüğünü ve bir araya toplanmasını temin etmişlerdir.

„Yalnız son zamanlarda (bilhassa yukarıda ismi geçen iki emperatorun devrinde) bu „yumşak ve çevik“ siyasetten inhıraf edilerek, katı bir taassüp yoluna girilmiş, diğer kavımların hislerini rencide eden kaba bir „inorodes“ politikasının tatbikine başlanmıştır, ki bu şoven siyasetin emperatorluğun inkırazile ihtilâhın zuhurunda az te iri olmuştur.“

İdeoloji itibarile emperyalist ve nasyonalist olan ekseriyetle çar ordusu enkazını teşkil eden muhacir Rus zabitan kütüphanelerine isnat ve içtimai mefkûre itibarile de sağ cinah zümrelerini müdafaa eden bu gazete, bolşevik rejimile mücadele taktikinde gayet te serbest ve liberal bir usul tutmaktadır. Ona göre Rusya'nın gelecek idare tarzına müteallik hiç bir mes'ele önceden halledilmemeli; bütün kuvvetler her şeyden evvel sade bir platform üzerinde ittihat etmelidir. Rusya'yi bolşevik diktatörlüğünden kurtarmak! Kurtulmuş Rusya'nın siyasi şekli idaresine, içtimai reformlarına ve Rusya'daki milletler mes'elesinin halline ait bütün mes'eleleri ise gelecekte Rusya halkı kendi yapar. Realite ne isterse o olur.

İstikblâde Rusya vaz'iyetine hâkim olurlarsa, bilhassa milliyet mes'elesinde en gaddar ve santralist bir siyaset takip edeceklerinde şüphe olmayan bu zümre, kaydettiğimiz taktik iktizasınca, şimdilik mes'elede zahiren bir tahammül gösteriyor, liberal görünmeğe çalışıyorlar. Bolşeviklerin bu taktik sayesinde elde etmiş oldukları muvaffakiyet, görünen antipotlarına rahat vermiyor. „Milletleri avutma“ metodunu bunlar da tecrübe etmek istiyorlar. „Çevik“ olmağa çalışıyorlar. Fakat sağların kaptıkları bu liberal taktik karşısında Milyukof'un liberalizmi mahcup. Vaz'iyet oldukça utandırıcı. Emperyalistler, monarşistler, eskinin bu „kara kruhu“ gelecek askeri diktatorçuları, derken, almış liberal olmuş, liberalizmin saç ağarmış yüzünü elâlem içinde kızartmışlardır.

Bu nasıl olur? Buna nasıl tahammül olunur, ki çar rejiminin en müthiş münek-kidi Duma'nın en liberal hâtibi milletlerin hukukunu tanımadada, milletlerle konuşmada emperatorlardan de dar, monarşistlerden de mutaassip çıkıyor.

İşte Milyukof duramıyor; cevap veriyor. Bu cevabında o, kendini müdafaa edemiyorsada, Rusya tarihini iyi bilir bir tarihçiye — „Vozrojeniyeye“nin yapmacıklarla tasarladığı ve emperatorlara bağladığı „mü-dara siyasetini“ adam akıllı çürütüyor.

(Arkası IV-ci sahifede) Azeri

„Civar vilayetler mes'elesi“

„Civar vilayetler mes'elesi“! . . .
Her şeye öz adını vermekten korkan Rus emperyalistleri, yukarıda yazdığımız tabiri „Rustan olmayan Rus mahkûmu milletler mes'elesi“ ve alelumum „Rusya'da milliyet mes'elesi“ yerine kullanyorlar.

Bu tabir yalnız siyahlarla beyazlara ait değil, bu tabir aynı zamanda ala-kırmızılarla kıp-kırmızılardan da malûdur.

Rusya'nın bugünkü diktatoru Stalin dahi vaktile tıpkı çar generali Denikin gibi, Ukrayna, Kafkasya ve Türküstan mes'elelerini sabik Avusturya-Macaristan emperatorluğundaki milletler mes'elesi şeklinde değil, „Rusların civar vilayetleri“ şeklinde vazetmişti. „Milliyet mes'elesi“ nam eserinde Stalin aynen şunları diyordu:

— „Cezair'in, Tunus'un, Merakeş'in, Hindistan v. s.-in ayrılması bir inkılâptır, lâzım ve faydalıdır. Çünkü bu sayede kapitalist devletler zaif düşeceklerdir.“ (Dikkat edilsin: milletlerin hakkı olduğu için değil.) Ukrayna'nın, Kafkasya ve Türküstan'ın Rusya'dan ayrılması ise inkılâp aleyhtarı bir harekettir. Çünkü bu „vilayetler“ inkılâbın merkezi olan Rusya'ya lâzımdır. Milyukof'tan başlamış sağa-Denikinlere ve sola-Kerenskilere kadar bütün Rusları tahrik eden saik te aynı şey değildir? Bunlar da Ukrayna'nın erzaki ve kömürü, Azerbaycan'ın petrolü, Türküstan'ın yunu ve pamuğu olmadan ve Kara deniz sahilinde bulunmadan Rusya'nın yaşayacağı ileri sürmekteyler. Hepsinin endişesi birdir.

Onlar için „milliyet mes'elesi“ yoktur.

Onların nazarında Türkiye'de Kürt ve Ermeni mes'elesi, Rusya'da Azerbaycan, Gürcü, Dağıstan, Türküstan, Edil-Ural, Ukrayna ve Kırım mes'alesinden daha aktuel ve daha „hukuki“dir.

Maruf Mandelştam 1929'de beynelmilîl hukuku umumiyeği düvel cemiyetinin Kopenhag kongresine takdim ettiği iki takrinde mes'eleyi böyle vazetmiştir.

Mandelştam'a göre Avrupa'nın büyük devletleri Sevr muahdesinden vaz geçerek Lozan'da Türkiye'nin taleplerini kabul etmekle Ermeni ve Kürt milletlerini Türk „cellatlarına“ teslim etmiş, bununlada medeniyeti beşeriye karşı affedilmez bir cinayet işlemişlerdir.

Mandelştam'a göre Türkiye'de Ermeni ve Kürt milletlerinin hukuku tabiyeleri, hürriyet ve masuniyetleri ayaklar altında imiş, ona göre hukuku umumiyeği düvel cemiyeti beşerin hukukunu müdafaa için cihan devletlerini Türkiye'ye karşı ayaklandırmalı imişler.

Mandelştam'ın ikinci takriri Rusya'da bolşevik mezalimine aittir.

„Rus vatandaşlarının“ bolşevizmden çekdiklerini tasvir eden bu eski Rus diplomatına göre Rusya'da „bu vatandaşlardan“ başka kimse mevcut değildir. Ermenistan ve Kürdistan istiklâlinin ve Türkiye'nin

Mes'ele Türkiye'ye ve alelumum şarka taalluk ettiği zaman milletlerin hakkı beynelmilîl münasebetin mevzuunu teşkil ediyor, halbuki aynı Mandelştam'ın nazarında mes'ele Rusya'ya taalluk ederse yalnız bir devlet ve onunla bolşevizmin terroruna maruz „Rus vatandaşları“ vardır.

Sevr muahdesini „beşeri ve medeni“ bir hadise telakki eden bu Rus, Vilson prensiplerinin Rusya'da neden tatbik edilmediğine kızmıyor.

Onun için „civar vilayetler mes'elesi“ bile yoktur; milliyet mes'elesi ise kökünden mevcut değildir.

Tezi: Sivilizasyon ve barbarlıktır; böyleki: onun nazarında birinciyi, Rusya dahi dahil olmak üzere, Avrupa, ikinciyi ise, Türkiye başta olmak üzere, bütün şark temsil ediyor.

Beynelmilîl münasebatı tanzim eden yegâne tabii âmîl olarak „milletleri“ almak, yani objektif, beşeri bir prensip müdafaa etmek Rus menafiline muğayir görünüyor, Rus vicdanına sığmıyor. Çünkü o zaman dünyanın altıda birini istilâ etmiş olan Rusya nam zindandan bahsedilemeyecek, şarkî Avrupa ile şimalî Asya'da yaşayan tarihi milletlerden bahsetmek icap edecektir.

Mandelştam bu mes'eleye nasıl dokuna bilir, ki o Türkiye ile İran'ın da Rusya dahiline girmesini teklif etmekte ve bu fikrini maruf Zarevand'ın „Türkiye ve Panturanizm“ kitabına yazdığı mukaddimeye açık söylemektedir.

Fakat bütün bu asabi, ruhi, buhranlara rağmen Rusya'da „civar vilayetler mes'elesi“ yoktur ve hiç bir zaman da mevcut olmamıştır.

Rusya'da tarihi milletler mes'elesi vardır. Bütün cihan karşısında durmuş ve bir an evvel kendi halini talep eden bu milletler mes'elesi şarkî Avrupa'da, Kafkasya, Türküstan ve Uzak Şark'ta yeni tarihi devir açacak bir mahiyet ve kuvvet arzeder. Asırlardan beridir bu muazzam kuvvetle mücadele ede-ede Ruslar ister-istemez, hesaplaşmağa mecbur olmuşlardır. Bu milletler emperyalist ve jandarm olarak doğmuş olan Rusu siperlerini birer-birer bırakmağa mecbur etmektedir.

Milletlerin isimini bile söylemeğe tenez-zül etmeyen Ruslar şimdi federasyondan, hatta kontederasyondan bile bahsetmeğe başlamışlardır. Hiç olmazsa federasyon yapalım, taki Rusya'nın vahdeti bozulmasın, diyorlar.

Tuhaftır, aynı Ruslar 1917'de idarei mahalliye ve kültür muhtariyetini bile Rusya vahdeti için mızur buluyorlardı.

1919'de 10 ikinci Teşrinde ilan edilen ve Krivoşeyin, Milyukof, Gurko, Margüliyes, Feodorof, Bunakof ve Titofların da imzasını taşıyan maruf deklarasyon „Rusya vahdetinin temini ve bunun neticesi olarak, hiç bir müstakil devlet tedbirini almayacak, hiçbir devletle dostluk ilişkisi kurmayacak, hiçbir devletle ittifak yapmayacak, hiçbir devletle savaşmayacak, hiçbir devletle

Agdaş'ta tevkifler

„Bakinski Raboçi“ (6. 12. 1932) gazetesinde Agdaş kazasının kolhozlarile komünist teşkilatında Sovyet rejimi düşmanı bir grup keşfedilmiş olduğunu ve bu münasebetle tevkiflerine lüzum görülen bir çok isimleri kaydetmektedir.

O cümleden olarak Arabucak köy komünist fırkası namzetler sektörü reisi Hüseyin Oğlu, pamuk toplama faaliyetinin kızgın bir çağında Sibiryaya sürülen amcasını ötürmek için Bakü'ye gittiğinden köylüler tarlalara çıkmamış, bu yüzden pamuk toplanmıyarak yağmur altında kap mahvolmuştur.

Gazete aynı köy kolhozundan şu isimleri de yazmaktadır: Resul Oğlu Mehmet, Mehmet Oğlu Yusuf, Mahmut Oğlu Ahmet ve Abuş Oğlu İsmail.

Bunlar „hep sestem ve haktan mahrum olduklarına bakmıyarak“ kolhozlara sokulmakla ittihâm olunuyorlar.

Şihli nahiyesi, Humlu köyü kolhozundan: İsmail Oğlu Latif ve Mabut Oğlu Hacı; bunlar da sabıkta köy muhtarı olmuşlardır. Pirkek köyü ve kolhozundan Abdul Halik Oğlu Hassan, İsmail Oğlu Sarı, Şirin Oğlu Hacı Ali, Kasım Oğlu Hüseyin, Sibiryada mahkûm bulunan bir partizanın refikası Kurban kızı Güllü.

Bunlar da „haktan mahrum iken“ kolhoza girmişlerdir.

Gazete yazıyor ki, Agdaş kazasının planları ikmal edememesi devlet müesseselerinin böyle adamlar elinde olmasından ileri gelmiştir. Onun için „kolhozları içeriden patlatmak istiyen kolçomakları mahvetmek lâzımdır“ diyor.

vakkat hükûmete Kerenski'den evvel riyaset etmiş olan knyaz Lvof, bir kitabında diyor, ki:

„Bolşeviklerle harp giderken Kırgız, Başkurt ve Türkmenler Kolçak'a heyeti murahhasa göndererek, bolşeviklere karşı harp etmek için millî alaylar teşkiline müsaade edilmesini teklif ediyorlardı. Kolçak ise bu tekliflere cevaben heyetleri kurşuna dizdiriyordu.

Sibiryaya ve Şimalî Türküstan'da Kolçak'ın yaptıklarını Denikin Kafkasya'da, Vranğel Kırım'da ve Ukrayna'da tatbik ediyordu. Denikin diyordu, ki:

„Tarafeynin mütekabil anlaşması üzerine kurulan federasyon — asıl Rusya vahdeti fikrini kökünden ihlâl eder ve istikbâlde müşterek Rus hükûmeti için müşkülât doğurur.“)

Filhakika federasyon verilmez, yapılır; böyle bir federasyonu yaratmak için müstakil devletlerin mevcudiyeti şarttır. Ve onları federasyon yapmağa sevk edecek müşterek, hayati menfaatlerin mevcudiyeti lâzımdır.

Binaenaleyh bu gün federasyona taraftar olduklarını söyleyen çar generali Denikin'e sabik kadet lideri Milyukof, her şeyden evvel bu kadar muazzam milletleri

Milliyet mücadelesi

TDV İSAM
Kütüphanesi Arşivi
No 3639-2

Birinci Kânun ayının 30'ünde, Sovyet cumhuriyeti „İttihadi“nın onuncu yıl dönümü olması münasebetile „Pravda“ aynı günde çıkan nushasında Sovyetlerde milliyet mes'elesi üzerinde durarak Velikoruslarda ve Rustan olmayan milletlerde kuvvetlenmiş olan şovenizm tehlikesine bilhassa nazarı dikkati celpetmektedir.

Umumî Sovyetler İttihadı komünist fırkasının merkez komitesi mürevvici olan „Pravda“ diyor, ki:

— „Velikorusların „büyük Rus devleti“ milliyetçiliği enternasyonalizm bayrağı altında millî cumhuriyetleri meydandan kaldırmak yolunda propaganda yapıyor. Bu Rus milliyetçiliği Sovyet rejimini ve proleter diktatorluğunu esasından bozmak fikrindedir; çünkü Sovyet Cumhuriyetleri Birliği halinde birleşmiş olan millî cumhuriyetler, „Proleter diktatorluğunun“ bir devlet şekli teşkil ediyorlar (?). Sosyalizmin tabiki ve beynelmilîl mikyasla proleter inkılâbının zaferini temin için bu devlet şeklini korumak ve kuvvetlendirmek lâzımdır.

Diğer taraftan kuvvetlenmiş olan „yerli milliyetçilik“ (Rus olmayan milletlerin milliyetçiliği), Sovyet Cumhuriyetleri Birliğini dağıtmaya çalışıyor ve bununla da beynelmilîl emperyalizmin müdahalesine yardım ediyor.

Velikorus şovenizmi ölmüş sınıfların bir hareketi iken, yerli milliyetçilik millî bayrak himayesinde burjuva ve kolçomakların son siperlerini müdafaaaya can atmaktadır. Bu unsurlar ihtilâl aleyhdarlığı yapmak için Sovyet müesseselerinde, Sovyet teşkilatlarında, mekteplerde yerleşip kalmak için çalışıyorlar.“

Gazete bu hareketlerin bilhassa Ukrayna, Kafkasya v. s. yerlerde müşahede edildiğini ve buna karşı amansız mücadele açmak lâzım geldiğini dahi ilave ediyor.

Süngü gücü ve milletlerin arzu ve iradeleri olmadan yapılmış ve haddi zatında Rusya'dan ibaret olan bu „birlik“ proleter diktatorluğunun bir „devlet şekli“ imiş; gâyesi de cihan inkılâbı ve sosyalizmden ibaret imiş. Halbuki Ruslar böyle anlamıyor, onlar her şeye kendi adını vermek istiyor, milliyetler de öyle düşünmüyor, hürriyet ve istiklâl yolunu tutmuşlardır. On yıllık tecrübeye işte böyle bir netice ile hitam buluyor, Rus emperyalizmine karşı milletlerin istiklâl talebi ile . . .

Bu neticeyi kızıl emperyalizmin resmî lâl talebi ile . . .

organından eşitmek çok manidardır.

„Yerli milliyetçiliğin“ ise komünist sıralarında ve Sovyet müesseselerinde kuvvetlenmiş olduğu bilhassa ehemmiyetlidir.

Bu, „Pravda“nın talep ettiği amansız mücadeleden, münhasıren Rus komünistleri tarafından Rus olmayan komünistlere karşı, Rusya tarafından Ukrayna, Kafkasya, Türküstan v. s. cumhuriyetlerinde de

Marı Mandelştam'ın hukuku umumiyeği düvel cemiyetinin Kopenhag kongresine takdim ettiği iki takririnde mes'eleyi böyle vazedmiştir.

Mandelştam'a göre Avrupa'nın büyük devletleri Sevr muahedesinden vaz geçerek Lozan'da Türkiye'nin taleplerini kabul etmekle Ermeni ve Kürt milletlerini Türk „cellatlarına“ teslim etmiş, bununlada medeniyeti beşeriyeye karşı affedilmez bir cinayet işlemişlerdir.

Mandelştam'a göre Türkiye'de Ermeni ve Kürt milletlerinin hukuku tabiyeleri, hürriyet ve masuniyetleri ayaklar altında imiş, ona göre hukuku umumiyeği düvel cemiyeti beşerin hukukunu müdafaa için cihan devletlerini Türkiye'ye karşı ayaklandırmalı imişler.

Mandelştam'ın ikinci takriri Rusya'da bolşevik mezalimine aittir.

„Rus vatandaşlarının“ bolşevizmden çekdiklerini tasvir eden bu eski Rus diplomatına göre Rusya'da „bu vatandaşlardan“ başka kimse mevcut değildir. Ermenistan ve Kürdistan istiklalinin ve Türkiye'nin parça-parça doğranmasının ateşin tarafı olan Mandelştam Azerbaycan'ın, Gürcüstan'ın, Ukrayna, Kırım ve Türküstan'ın Moskva tarafından istilâ edilğinden bir kelime de olsun bahsetmiyor.

TDV İSAM
Kütüphanesi Arşivi
No 3639-2

Millî hareket ve milliyet mes'elesi^{*)}

Şuda bir hakikattir ki Fransa'da ihtilâl başladığı sırada, Katerina Rusya'yi mümkün mertebe garp tesirinden uzak tutmağa çalışıyor ve garpçılığın mümessili, Volter, Russo ve Didero'nun tilmizi Radışşev'i, köleliğin (tahkimçilik) ilgası, hürriyeti kelâm, hürriyeti içtima talebinde bulunduğu için Sebirya'ya sürüyordu. Aynı suretle Katerina „millî deha uğrunda bir ehli selip seferi açmış olan“ Novikof nam bir edibi, Rus milletinin vedialarını ve asıl hususiyetlerini terennüm ettiği için, teşvik ediyordu; fakat bilahere bu edibin fikirlerinde insanıyetçilikten (humanizm) bir hisse bulunduğunu görünce, onu hapsa tıkamaktan çekinmedi.

Bu kabil bir siyaset yüzünden birinci Pavl'ın hakimiyeti devrinde bu mes'eleyi tamamen meskût geçmişlerdi.

Netice itibarile denile bilir ki, 18nci asrın entelektual garpçılık hareketi Rus millî hissini inkişafı üzerine bila vasıta müsabet bir tesir icra etmiştir. Fakat milliyet nazariyesi daha vücutde gelememişti. Bu ancak 19nci asırda hüsule gelmiştir.

Garpçılık

Hegel, 19nci asır millî hareketinin beşiği başında duruyor. Almanların yüksek ırk nazariyesi, tabiatile İslavları kenarda bıraktığı gibi, Rus vatanperverliğinin, 1820den itibaren, Napoleon harplerinden sonra dünyayı telaşa düşüren maruf fikir hareketine yaklaşmasına yardım etmiştir.

Hegel'in milliyetin tarihi inkişafı hakkındaki nazariyesi İslavların ruhunda ken-

*) 20-nci nushadan mabat.

nel evvel talep eden bu milletler mes'elesi şarkı Avrupa'da, Kafkasya, Türküstan ve Uzak Şark'ta yeni tarihi devir açacak bir mahiyet ve kuvvet arzeder. Asırlardan beridir bu muazzam kuvvetle mücadele ede-eder Ruslar ister-istemez, hesaplaşmağa mecbur olmuşlardır. Bu milletler emperyalist ve jandarm olarak doğmuş olan Rusu siperlerini birer-birer bırakmağa mecbur etmekte.

Milletlerin ismini bile söylemeğe tenezül etmiyen Ruslar şimdi federasyondan, hatta konfederasyondan bile bahsetmeğe başlamışlardır. Hiç olmazsa federasyon yapalım, taki Rusya'nın vahdeti bozulmasın, diyorlar.

Tuhaftır, aynı Ruslar 1917de idare mahalliye ve kültür muhtariyetini bile Rusya vahdeti için muzur buluyorlardı.

1919de 10 ikinci Teşrinde ilan edilen ve Krivoşeyin, Milyukof, Gurko, Marguliyev, Feodorof, Bunakof ve Titofların da imzasını taşıyan maruf deklarasyon „Rusya vahdetinin temini ve bunun neticesi olarak, hiç bir müstakil devlet teşkiline imkân verilmemesi.“ esasını ilan ediyor, Denikin'le Kolçak ise bu esasları tatbik ederek sağ-solu kılıçtan ve ateşten geçiyorlardı. Çarın sukutu üzerine teşekkül eden ilk mu-

di millî temayüllerini işde tahakkuk ettirmek arzusunu doğurarak, onları Almanya'ya imtisalen fikri verasete olan haklarını ileri sürmeğe sevketti. Bu noktadan hareketle ve Rusya'nın hakiki temayüllerini ortaya koymak maksadile işe sarıldılar ve Rusya'nın geçmişini tetkike koyuldular. Fakat, burada eski İslavyanofillik ve Garpçılık ihtilâl ve münakaşası kendini gene gösterdi. Garpçılar Büyük Petro'nun islahatını Rus medeniyetinin bir başlangıcı gibi telakki ediyor ve bu Rus medeniyetini, garp medeniyetinin esasları üzerinde vücutde getirmek istiyorlardı; İslavyanofillere göre ise bu islahatlar geçmişte Rusya'nın terakki ve tekamül yolu üzerinde büyük bir engel olmuştu. Rusya kendi terakki hamlesini her şeyden evvel kendi millî kökünde bulmalıdır.

Garpçılığı Çaadayef¹⁾ temsil ediyordu. Matbuatta yükselen sesi, her iki cereyana mensup muhalifler arasında hiç bir akis uydurmuyordu. Çaadayef'in takdirimiz ve bidince bir lisan ve tonla „Teleskop“ gazetesine yazmış olduğu mektup Rusya'nın geçmişi ve haline ait asil bir ithamnameneden başka bir şey değildir. Onunca, Bizans'a yüz çevirmiş olan Rusya, her hangi bir medeniyete yabancı kalmış, orta zamanın dinî teşekkül işlerine ve yeni zamanın beşeri şahsiyetin tebaiyetten kurtuluşuna iştirak etmemiştir. „Dünyada yapayalnız, ona bir şey vermediğimiz gibi, ondan bir şey de alamadık.

Beşerin zeka hazinesine bir ide ilave
¹⁾ Valişevski: „Rus edebiyatı“, Paris, 1900.

Başkurt ve Türkmenler Kolçak'a neyeti murahhasa göndererek, bolşeviklere karşı harp etmek için millî alaylar teşkiline müsaade edilmesini teklif ediyorlardı. Kolçak ise bu tekliflere cevaben heyetleri kurşuna dizdiriyordu.

Sibirya ve Şimalî Türküstan'da Kolçak'ın yaptıklarını Denikin Kafkasya'da, Vranğel Kırım'da ve Ukrayna'da tatbik ediyordu. Denikin diyordu, ki:

„Tarafeynin müteakabil anlaşması üzerine kurulan federasyon — asıl Rusya vahdeti fikrini kökünden ihlal eder ve istikbâlde müşterek Rus hükümeti için müşkülât doğurur.“)

Filhakika federasyon verilmez, yapılır; böyle bir federasyonu yaratmak için müstakil devletlerin mevcudiyeti şarttır. Ve onları federasyon yapmağa sevkedecek müşterek, hayatî menfaatlerin mevcudiyeti lâzımdır.

Binaenaleyh bu gün federasyona taraftar olduklarını söyleyen çar generali Denikin'le sabık kadet lideri Milyukof, her şeyden evvel kayıtsız ve şartsız milletlerin (Arkası IV-ci sahifede) **Mirza-Bala**

*) Denikin — Cıvar vilayetler mes'elesi („Posl. Novosti“, 7 ve 8—12—1932).

etmek şöyle dursun, bilakis ondan aldıklarımızın hepsini tahrif ettik. Kanımızda medeniyete muhasib ve ona bir türlü isinmayan bir mebdе vardır. Biz dünyaya gayri meşru çocuklar gibi geldik. Artıyoruz, lakin yetişiyoruz. Hiç bir maksat gütmenden öte beriyе sapar bir vaz'iyetteyiz.“

Bu mektupta her ne kadar Rusya'nın geçmişini inkâr ediliyorsa da, Çaadayef'in Aleksandır Turgenef'e yazmış olduğu diğer bir mektup evvelki ile tam bir tezat teşkil ediyor ve Rusya'nın yarınına beslediği imanı gösteriyor:

„Rusya, Avrupa'yi meşğul eden bu fikri, ahlaki ve içtimai mes'elelerin hall yolunu nihayet bulacaktır. Fakat bu arzunun tahakkuku için Rusya'nın garp kilisasi ve papalıkla itilaf haline gelmesi zaruridir.“ İşte burada orta zamanın bütün hiristiyen milletlerini konfederasyon halinde birleştirmek teşebbüsünün muasir bir şeklini görüyoruz, ki bilahere Solovyof dahi buna avdet edecektir. Bu, iki kelimedede hülase edilebilir: **bir papa, bir emperator.**

Bu kabil bir akidenin ortodoks bir memlekette maruz kalacağı mukavemetin derecesini tahmin etmek zor değildir. Çaadayef ruh hastalığı doktorlarına teslim edildi ve son derece ağır tedabire maruz kaldı.

Buna rağmen Fichte ve Hegel'in muakipleri olan hararetli Garpçılar, garp teffekkürünü ve „Avrupa medeniyetinin en muasir prensiplerini“ tetkike başlamak fikrini terviç ediyorlardı. Çaadayef'ten sonra **Beinski** — „Kızıl Marat“ — ondan daha şiddetli bir tarzda „kamçıların hâkim bulunduğu, manevî alakadarlardan mahrum, ahlaki düşüklüklerin mevcut olduğu ve kendinden aşağı olanlara karşı gösterilen sadakatın kâfi olmadığı“nı, bir sözle, muasir Rusya'nın barbarlığını bütün çıplaklığı göstermeğe başladı. Hatta bununla da kalmadı, mutlakiyetle hür edebiyat ve felsefenin kabili telif olamayacağını da ileri

götürdü.“)

Sünğü gücile ve milletlerin arzu ve iradeleri olmadan yapılmış ve haddi zatında Rusya'dan ibaret olan bu „birlik“ proleter diktatorluğunun bir „devlet şekli“ imiş; gayesi de cihan inkılâbı ve sosyalizmden ibaret imiş. Halbuki Ruslar böyle anlamıyor, onlar her şeye kendi adını vermek istiyor, milliyetler de öyle düşünmüyor, hürriyet ve istiklâl yolunu tutmuşlardır. On yıllık tecrübe işte böyle bir netice ile hitam buluyor. Rus emperyalizmine karşı milletlerin istik-

Bu neticeyi kızıl emperyalizmin resmi lâl talebi ile. . . .
organından eşitmek çok manidardır.

„Yerli milliyetçiliğin“ ise komünist sıralarında ve Sovyet müesseselerinde kuvvetlenmiş olduğu bilhassa ehemmiyetlidir.

Bu, „Pravda“nın talep ettiği amansız mücadelenin, münhasiren Rus komünistleri tarafından Rus olmanın komünistlere karşı, Rusya tarafından Ukrayna, Kafkasya, Türküstan v. s. cumhuriyetler aleyhinde icra edileceği demektir.

Bu mücadelede Moskva muzaffer olursa, „Velikorusların“ istedikleri temin olunmuş olacaktır.

Belinski'nin radikalizmi, daha şahsî mülkîyetin, dvoryan isimlerinin ilgasını, ordunun bırakılmasını isteyen Çerişevski tarafından yapılmış bulunuyordu, ki 1862 de Sibirya'da menfi iken „Ne yapmalı?“ unvanı altında yazmış olduğu roman ihtilâl gençliğinin biblosunu teşkil ediyordu.

Başlangıçta sırf mücerret, nazarı olana, fakat tedricen siyaset ve sosyaljo yoluna giren Garpçılığın tekamülünü tetkike imkân veren vak'alar işte bunlardır.

İslavyanofil hareketi

Millî gurur, İslavyanofillere, Garpçılardan idealini almasına mani oluyordu. Bunların yolu tamamen başka idi. Lâkin nihayet şu veya bu suretle hükümete muhalif yapan bir fırka haline gelmeleri gayri kabili içtinap idi.

Avrupa'da ikamet edüp oradan Rusya'ya hitap eden „Kolokol“ nam bir mecmua çıkaran Hertsen, Dekabristlerin²⁾ vasiyetlerini yeniden öne sürdü. Bu, bilahere, Petroşevtsefleri (1849) çıkış yapmağa icbar eden fikri ve siyasi karışıklıklara bir işaret idi. Şubat ihtilâl ve Hegel'in muakibi, Prudonların hayalinden“ mülhem olan bu hareket, amansızca ve derhal bastırıldı. Neticede Dostoyevski Sibirya'ya sürüldü ve yaratmış olduğu idealizm kuvvetini kaybetti.

Görüldüğü veçhile İslavyanofillerin hareket noktası „muhtar bir ideal“ imkânına besledikleri iman idi. Artık garba bakmaktan sarfı nazar etmek lâzım idi. Rusya beşeriyet tekamülünün yeni merhalelerine ait esasları kendi içinde, kendi İslavlık ve orto-

²⁾ Milyukof: „Rus münevverlerinin hareketi“ Paris, 1918.

³⁾ Konstantin yerini I-nci Nikola'ya bırakarak işden çekildiğinden sonra 1825 senesinin Birinci Kanununda çıkan isyan.

Hazer

Edil-Uralı kardeşlerimizin istiklâl mücadelesini terfî eden „Yeni Millî Yol“ mecmuası 5nci yılına girmesi münasebetile „Edil-Ural Türk cumhuriyetinin“ erazısını gösterir güzel bir harita ile beraber olmak üzere çıkmıştır.

Bu, Avrupa ile Asya'yı birleştiren ve çok zengin bir sahaya işgal eden kardeş cumhuriyet aynı ile Azerbaycan gibi bir mevkiide bulunuyor, yalnız iki dünyayı birleştiren noktada bulunmaları itibarile değil, Hazer'in sahilinde bulunması itibarile dahi...

Dünya yaratılalı Türkün olan, eski Bulgarların, Hazerlerin, Altın Ordunun saltanat ve medeniyet kurduğu bu aziz ve mukaddes topraklar şimalden Komi, garptan Ukrayna ve Velikorusya, şarktan Türküstan ve cenuptan Hazer denizile hemhuttur.

Bu suretle Hazer'i onunla beraber bizi ve Türküstan'ı Rus seline karşı mudafaa edecek bir kale mevkiinde bulunan Edil-Ural pek şerefli ve tarihi vazife ile müzef bulunacaktır.

Hazer'in şimalini Edil-Ural koruyor; Türküstan Hazer'in şark sahillere dayanmıştır.

Azerbaycan ve Şimali Kafkasya Hazer'in garp sahillerinde yerleşmişler.

Ve bizimle Edil-Ural arasında Çenğiz Han evladından Kalmuk kardeşlerimiz vardır.

Her taraftan Türklerle çember içerisine alınmış Hazer, bu büyük ve medenî Hazer Türklerinin şerefli ismini yaşatan Hazer denizi, bu hiç bir zaman yabancı isim taşımamış olan mukaddes Gök deniz, Kuzgun deniz, 4—5 Türk elini, Azerbaycan, Türküstan, Edil-Ural ve Şimali Kafkasya cumhuriyetlerini birleştiren altın bir köprü oluyor.

Türk tarihinde onun mevkii, o büyük ve şerefli mevkii ihya olunuyor.

Eski çağlarda, çok eski çağlarda, bütün beşeriyete ilk medeniyeti veren Hazer havzası olmuştur.

İlk medeniyet burada kurulmuştu. Beşeri zekânın yüksek mahsulları buralarla yetişmişti.

Hayat, medeniyet ve irfan ışığı âleme, şarka ve garba, şimale ve cenuba buralarından yayılmıştı.

Ve buralarda oturanlar, yaşayanlar, medeniyet kuranlar, yalnız ve ancak Türkler olmuşlardı.

Hazerin tarihlere geçen yüksek ve beşeri ismini ve rolunu ihya etmek gene bizlere düşüyor.

Bize, asıl ve necip Türk irkına mensup olan Azerbaycan'a, Türküstan'a, Edil-Ural'a ve Şimali Kafkasya'ya terettüp ediyor.

Bu büyük tarihi vazifemizi ifa etmekte Hazer'in oynayacağı birleştirici, yaklaştıracı, yaratıcı rolunu kim takdir etmez?

Onun üzerinde yalnız Türk gemileri geçecektir.

Onun dalğalarile öpülecek bayraklar ancak mukaddes Türk bayrakları olacaktır. Onun dalğalarını yalnız Türk buvruğu

Sovyetlerde vaz'iyet

„Tan“ gazetesi 29 Birinci Kânun tarihli baş makalesini Sovyetlerin dahili vaz'iyetine hasretmiştir.

„Rus kaosu“ başlığını taşıyan bu makalesinde „Tan“ gazetesi, halî hazırda Sovyet cumhuriyetleri birliğinin dahili vaz'iyetine ait manzaranın tavazzüh ettiğini ileri sürmektedir.

„Tan“ Sovyetlerdeki vaz'iyeti yakından takip eden muhacirlerin malumatlarından değil, resmî Sovyet muhafili ile resmî Sovyet gazetelerinden istifade ettiğini kaydetmektedir. Bu resmî ve mevzuk malumata göre „Nep“in kısa teneffüs devrinden sonra 800.000 büyük ve 1.200.000 küçük çiftlik kollektivize edildi. Bunun neticesinde 1931 senesi mahsulü 1930 senesine nisbeten 120.000.000 kvintal az oldu. Sabri tükenmiş ve çileden çıkarılmış aç köylüler hükümete mukavemet gösteriyor ve mukavemetleri esasında bazende silaha muraçaat ediyorlar.

Moskva'da her adama günde 200 gram siyah ekme verilmektedir. Memleketin sanayileştirilmesine olan ümit hayalden ibaret oldu. İmalathaneler ham mal bulamaldıktan sonra ne kıymeti haiz ola bilirler?

Rusya kendi ehalisinin iaşesini temin etmekten acizdir.

Köylülerin umumi kütleli hareketi ya komünist rejimine nihayet verecek, yahut onu esaslı bir şekilde değiştirecektir. Sovyet hükümetinin Japonya tarafından Mançurya'nın işgal edilmesine karşı almış olduğu sulhucuyâne vaz'iyet ancak dahilîin son derece berbat olmasına izah oluna bilir.

Bir harp, hatta Sovyetler için zaferle bitecek bir harp bile olsa, Sovyet rejiminin çökmesini mucip olacaktır.

Buna bakmıyarak Komintern'in 12nci içtimai, diğer memleketlerde proleter hakimiyetini temin edecek mücadelenin takviesine karar vermiştir.

„Pravda“ gazetesi yazıyor, ki:

Komintern bir çok memleketlerde kat'i mücadele yürütmekle karşı karşıya bulunuyor. Yalnız meş'ele Sovyet hükümetinin uzun müddet Komintern'i temin edip edemeyeceğindedir.

Kânuni sani ve Şubat aylarında Sovyetlerde cereyan edecek hadiselerden mucize beklemek abestir. Mucize hususunda biz 10 yıl zarfında çok yanıldık.

Fakat, ne olursa olsun, proletaryatın 15 yıllık hakimiyetinden sonra bu büyük memleketi istilâ etmiş bulunan hercümerciden (kaostan) daha fena bir şey tasavvur olunamaz.

Onu korumak, onun üzerinde Rus bayrağının sallanmasına bir daha yol vermemek iyi müşterek vazife haline gelecektir.

Ve bu yolda Edil-Uralı kardeşlerimizin oynayacakları rol daha mühim, daha şer-

Şayanı dikkat bir mukayese

„Kronştat öncesi bir vaz'iyet“

Bolşevik ideolojisine yakın cihani telakkî tarzı taşıyan „S. Vestnik“ mecmuası (Berlin'de çıkar) halî hazırda Rusya vaz'iyetini bundan 12 sene evvel maruf „Kronştat isyanı“ ile neticelenen vaz'iyete benzeterek, yukarıdaki unvan altında mühim bir makale neşretmiştir. Tahlil ve görüş itibarile şayanı dikkat gördüğümüz bu mukayeseyi aşağıya köçürüyoruz:

Sovyetlerdeki bugünkü karışık vaz'iyeti bir sözle karakterize etmek icap ederse „Kronştat öncesi vaz'iyet“ten bahs etmek lâzım gelecek.

Tarihi hadiselerin tekrerrüü hiç bir zaman aynıle olmaz. On iki yıl bundan evvel Rusya'da cereyan etmiş hadiselerin aynıle tekrar etmesini beklemek, kendi kendimizi aldatmak demektir. Fakat halî hazırda baş hattın buhranı neticesinde içtimai ve iktisadi kuvvet ve şartlerin yerlerini değiştirmesi aynıle 1920—1921nci yıllarda askeri komünizmin iflası neticesinde tehdüs etmiş olan vaz'iyeti hatırlatmaktadır.

Şimdi dahi, o zaman olduğu gibi, bolşevik siyasetinin harici muvaffakiyeti, dahilîin pratik işlerle tam bir tezat teşkil ediyor. Şimdi de, o zamanki gibi, resmî planlarla açık hakikatlar arasında derin bir uçurum vardır; ve bunun neticesinde ağır ruhi bir buhran, keskin sukutu hayal, ümitsizlik ve şaşkınlık hüküm sürmektedir.

O zaman askeri-komünist diktatorluğu dahilî harp cephelelerinde parlak muzafferiyet elde etmiş, düşmanlar birbirinin ardınca imha edilmiş, umumi Rusya köylü kıyama yatırılmış, Lehistan'la sulh aktedilmiş, İngiltere resmen Sovyetleri tanımış, Kafkasya işgal edilmiş, her yerde ekîn komiteleri faaliyete geçmiş, bütün iktisadi hayat devletleştirilmiş büyük emek orduları planları meydana atılarak Komintern cihanda muzafferane gerdişe başlamıştı.

Sovyet hükümetinin bütün bu zaferleri ve nufuzunun eşidilmemiş bir surette artmasına yan yana gene eşidilmemiş ve kabili tasavvur olmayan bir şekilde iktisadi iflas başlamıştı; geniş halk kütlelerinin yaşayış seviyesi düşmüş, milyonlar insan bir lokma ekme bulmak için muhacerete başlamış, bir kutuptaki zaferle diğer kutupdaki iflas, mahrumiyet ve sefaleti birleştirmek imkân haricinde olmuştu.

Halî hazırda dahi biz komünist diktatorluğu ile baş-hattın parlak muvaffakiyetlerine şahidiz. Sovyet hükümetinin kudreti dahilde artmış, harici siyasette büyük kazançlar elde edilmiş, sanayileştirme cephesinde Dneprostroy, Magnitogorsk, Kuzbas v. s. gibi zaferler var. Büyük kollektivize planı tasavvur olunan nisbeten fazla tatbik edilmiş, halkın açık mukavemeti temamille kırılmıştır. Bununla yan-yana gene vasavış seviyesi düşmüş, milyonlar amele

Şimdi de, o zaman olduğu gibi, alınan şiddetli tedbirlere rağmen, köylünün gizli adaveti ekseriyetile genç köylüden ibaret ordu ile donanmaya sirayet ediyor. Harp gemilerinden „Marat“ ve „Oktobr inkilâbı“ndaki hareket, Kronştat'taki heyecan bolşevik hükümetini „ihtiyat tedbiri“ olmak üzere, umumi tevkifler yapmaya mecbur ediyor. Bütün bunlar 1921de atılan Kronştat toplarının sesini hatırlatıyormu?

Kronştat öncesi bir haleti ruhiye hazırlandığının şahidi değilmiyiz? . . . .

Nihayet diktatorluğu temsil eden komünist fırkasının kendi içerisindeki haleti ruhiye. . . .

Düranti'ye göre bolşevik ricalinden çoğu Sovyetlerde erzak kıtlığı hüküm sürdüğünü kabul ediyorlar. Fakat sakittirler, bu müşkülâtı atlata bileceklerine kânidirler. Nasıl atlata bileceklerini kendileri de bilmiyor. Muharrir ilave ediyor, ki:

— „Bir hakikat var, o da sudur, ki bu yazın bolşevik ricalinden çoğunda şüphe ve tereddüt uyandı. Hükümet vaz'iyetten çıkmak için çok çabaladı „Nep“e yakın bir program teklif eden cereyanlar bile meydana çıktı. Fakat tenkil edildi.“

Tanış bir manzara. Kronştat hadisesi karşısında dahi Tomski'nin amele birlikleri muhalefete Trotski'nin ilk muhalefeti Lenin muvaffakiyetle tenkil etmişti. O zaman dahi bolşevikler dahildeki ümitsizliklerini, tereddütlerini ve şüphelerini zahiri bir perde ile örtmeğe çalışıyorlardı. Nihayet. . . . Kronştat yaklaştı. Fakat o zaman başta Lenin duruyordu. Halî hazırda ise bolşevik aparatını diktatorcasına idare eden Stalin'dir. Bu adamın ne derece kör, inatçı ve mahdut fikirli olduğunu Lenin dahi kayda lüzum görmüştü. Bununla beraber Stalin fırka dahilindeki ruh düşünlüğünü ve gündün güne kuvvet kesp eden dahilî başsızlığı zahiren bertaraf etmeğe muvaffak ola bilir. Fakat beklenmekte olan fırka temizliği de faydasızdır, iflastan kurtaracak çare değildir.

Stalin komünist fırkasının tarihini iyi bilir. O, hatırlar, ki birinci temizliği Lenin 1921de yapmıştı. O zaman „Nep“e geçmek için sıraları tahkim etmeli idi.

İkinci temizlik 1929 de oldu. Bu zaman da komünist fırkası „baş hat“ siyasetine geçiyordu. Her iki temizlik tarihi dönümünde yapılmıştı ve her iki defasında da temizlik dönüşten sonra icra ediliyordu. Tarihi dönüşün gene hazırlanmakta olduğunu hissedene anlayan Stalin „tarihi aldatmak“ istiyor, hadiseleri karşılamak fikrinde, fırkanı temizlemekle öyle bir heyet yaratmak istiyor, ki: tereddütsüz olarak sonuna kadar onunla beraber bu meş'um yolda devam edebilsin.

Fakat umumi temizlik umumi dönüş

...beşeriyetin hak medeniyetini zerk havzası olmuştur.

İlk medeniyet burada kurulmuştu. Beşeri zekânın yüksek mahsulları buralarda yetişmişti.

Hayat, medeniyet ve irfan ışığı âleme, şarka ve garba, şimale ve cenuba buralardan yayılmıştı.

Ve buralarda oturanlar, yaşayanlar, medeniyet kuranlar, yalnız ve ancak Türkler olmuşlardı.

Hazerin tarihleri geçen yüksek ve beşeri ismini ve rolunu ihya etmek gene bizlere düşüyor.

Bize, asıl ve necip Türk ırkına mensup olan Azerbaycan'a, Türkistan'a, Edil-Ural'a ve Şimali Kafkasya'ya terettüp ediyor.

Bu büyük tarihi vazifemizi ifa etmekte Hazer'in oynayacağı birleştirici, yaklaşıtırcı, yaratıcı rolunu kim takdir etmez?

Onun üzerinde yalnız Türk gemileri geçecektir.

Onun dalğalarile öpüşecek bayraklar ancak mukaddes Türk bayrakları olacaktır.

Onun dalğalarını yalnız Türk buyruğu yaracaktır.

Hazer'in rolü ve ehemmiyeti bizim kurtuluş, yükseliş ve birleşme, yaklaşma tarihimizde çok büyük olacaktır.

doksluğunda bula bilirdi. Aceba onun müstakbel cemiyete temel olan cemaat prensipine yaklaşan tarihi seyri beşeriyetin demokratik temayüllerle bir ahenk teşkil etmiyormu idi? Ve o, diğer Avrupa milletlerinden farklı olarak Roma'nın dini hakimiyetine garp devletlerinin siyasi hakimiyeti gibi iki katlı bir tehlikeden kurtulmuş oluyormu idi? . . .

İslavyanofillere göre, garbin islahi kabul olmayan aşağı seviyesi, orada devletin tazyik ve istilâ suretile teşekkül etmesi, medeniyetin akıl ve ferdiyet üzerine müesses olduğu, ilimden üstün ve bilginin en mükemmel yolu olan dinin „akıl ve mantık yolunu“ ihtiyar ederek nihayet Reformasyon, İhtilâl ve Ateizmi mucip olduğu neticesinde hüsole gelmiştir.

Bilakis Rusya'nın en bâriz meziyeti şudur, ki Roma'nın mutlak hakimiyeti altından kurtulmağa muvaffak olmuş ve dini, „his istikamet“ini takip etmek suretile „hristiyanlık sevgisinde bir vahdet“ vücade getirmiştir; hakeza Rusya vaktile köy cemaatı üzerinde „cemiyet ve hristiyan devleti“ prensipini tatbik etmekle de „kendi mukadderatına giden yolu“ kendi başına bula bilmiştir. „Dünya“! Evet, „Dünya“. İşte Rus hayatının bâriz hususiyetlerini gösteren, ve „millet ve ruhun değişmez olduğuna hakiki sembol ola bilen“ bir teşkilat! . . . Hristiyan sevgisine müstenit zırafat köylü cemaatı! İşte „Rusya'nın cihan tarihine vereceği ide budur“!

İslavyanofillerin, Rus tarihinde kendi nazariyelerine muhalif olan her şeyi, yani Devleti tamamen ihmal edecekleri gayet mantıklı idi. Zira tabiati itibarile askeri olan hükümet „erazi cemaatına“ yabancı kalmış ve gene aynı sebepten dolayı yüksek sınıflar Büyük Petro'nun imha edici islahatları

*) Semyonof: „Rusya tarihi“, Paris.

...ve devletleştirmiş büyük emek ordularını meydana atılarak Komintern cihanda muzafferane gerdişe başlamıştı.

Sovyet hükümetinin bütün bu zaferleri ve nufuzunun eşidilmemiş bir surette artması ile yan yana gene eşidilmemiş ve kabili tasavvur olmayan bir şekilde iktisadi iflas başlamıştı; geniş halk kütlelerinin yaşayış seviyesi düşmüş, milyonlar insan bir lokma ekme bulmak için muhacerete başlamış, bir kutupdaki zaferle diğer kutupdaki iflas, mahrumiyet ve sefaleti birleştirmek imkân haricinde olmuştu.

Hal hazırda dahi biz komünist diktatörlüğü ile baş-hattın parlak muvaffakiyetlerine şahidiz. Sovyet hükümetinin kudretini dahilde artmış, harici siyasette büyük kazançlar elde edilmiş, sanayileştirme cephesinde Dneprostroy, Mağnitogorsk, Kuzbas v. s. gibi zaferler var. Büyük kollektive planı tasavvur olunan nisbeten fazla tatbik edilmiş, halkın açık mukavemeti temamile kırılmıştır. Bununla yan-yana gene yaşayış seviyesi düşmüş, milyonlar amele ve köylü kafilesinin bir tike ekme için muhacerete başlamış, eşidilmemiş bir sefalet ve ızdırıp zühur etmiştir.

„New York Taymıs“ın 26 ve 27 İkinci Teşrin tarihli nushasında, bolşevik hükümetine büyük tevaccüh besleyen Düranti diyor, ki:

„Rusya ehalisinin üçte ikisi karımızdaki sene, hayatın idamesi için elzem en az miktar ekme bulursa, kendisini çok mes'ut sayacaktır. Ekmekten temin edilmemişler bile çok ufak bir parçadan ibaret ekme payile haftade bir parça etle iktifa ediyorlar. Milyonlarla köylü köyünü, ocağını bırakarak, karısı ve çocuklarıyla beraber şehirlere akıyorlar.

Bütün bunların neticesinde ruhi bir buhran başlamıştır.

Şimdi dahi, o zamanki gibi, umumi açlığın en başlıca amillerinden biri komünist diktatörlüğünün köy siyasetine karşı köylü kütlelerinin mukavemeti, köylüde çiftliğini ve ekimini genişlendirmek ve yükseltmek şevkinin ölmüş olması ve köylü cephesinin diktatörlüğe karşı çevrilmiş olmasıdır.

Şimdi de, o zamanki gibi, açık ve gizli, her halde köylünün siyasi mukavemeti kırılmıştır. Bolşevikler, o zamanki gibi, köylü kıyam ve iğtişaşlarını tenkile muvaffak olarak onları istedikleri teşkilatlara sokmağa ve istedikleri şekli kabula icbar edebilmişlerdir. Ve netice şimdi dahi o zamankinin aynı olmuş, umumi kütleli bir açlık ve sefalet meydana gelmiştir.

Amerikalı muharrir Düranti diyor, ki: Erzak kıtlığı, köylünün kollektivizeye olan mukavemetinin neticesi gibi telakki olunmalıdır.

Alınan tedbirler müessir oldu, mukavemet kırıldı, fakat . . . ameliyati cerrahiye muvaffakiyetle bitti ise de, hasta öldü“.

Erzak ihtisalı düşmekte iken, hayvan miktarı da dehşetengiz bir şekilde azalmaktadır: sağ kalmış ineklerin yarısı süt vermiyor, mal-karanın çoğu acından geberiyor, Ukrayna sahralarını „sahipsiz“ atlar sürüsü bürümüş, her yer bu atların leşi ile örtülmüştür.

Onu korumak, onun üzerinde Rus bayrağının sallanmasına bir daha yol vermemek iyi müşterek vazife haline gelecektir.

Ve bu yolda Edil-Uralı kardeşlerimizin oynayacakları rol daha mühim, daha şerefli olacaktır.

Onları, bu münasebetle, şimdiden tebrik etmek isterim.

V. Nuh-Oğlu

hatlarını çok kolay kabul etmişlerdi. Zaten bu islahatlar neticesinde idi, ki „çarizm almanlaşarak“, kadim milli müesseseler yerine mutlak hakimiyet müessesesini ikame etmiş bulunuyordu.

İşte görüldüğü veçhile, Garpcılar garbin Rusya üzerindeki zaferini tes'it ederken, İslavyanofiller garbin sukutunu isbata çalışıyor ve „beşeriyetin ümidi olan“ Rusya'nın hepsine faik bir mevkiye olduğu üzerinde kör bir inatla ısrar ediyorlardı.

O zamanın milliyetçiliği messiyonizm kisvesine bürünüyor Kireyevski garp iflas ettiği için muasir dünyayı „İslav Yunan, Rus, ortodoks komünizmi tecrübesini yeniden yapmağa“ davetle, itiraf ediyor ki, bütün Avrupa devletleri içerisinde ancak Rusya'dır, ki — Aksakof'un tabirile — „Varyak kinyazlarını“ davet ve hristiyanlığı kabul“ gibi, iki taraflı bir muvafakat eseri göstererek“ kendi mevcudiyeti için hürriyeti bir esas ve prensip olarak almıştır.

Bilahere aynı milliyetçilik Danilevski'de panislavizm cereyanlarıyla birleşiyor: Rusya ve Avrupa'nın „milli tipleri“ yekdiğerinden çok farklı ve zoolojik tipler gibi birleşmesi zor olduğu için, „Rusya tamamen İslav tipini muhafaza etmeli ve kendi İslav kardeşlerine el uzatarak onları „Türk tazyikinden“ halâs ettikten sonra, kendi hakimiyeti altında birleştirmelidir.

Bu suretle denile bilir, ki Rusya'nın başlıca seciye hususiyetlerini tenvir ve halkın daha kanunî bir mevcudiyete hakkı kalmadığı bir devirde halk unsurunu „ictimai tekâmülün esası ve millî hayatın prensipi gibi“ ileri sürmek şerefi İslavyanofillige aittir. (Arkası var).

Dr. Mir Yakup

*) Efsaneye göre, memleket dahilinde sulhu temin için Rus ve Fin halkları tarafından gönüllü olarak intihap edilen İskandinav reisleri.

TDV İSAM
Kütüphanesi Arşivi
No 3639-3

Yoksulların isyanı

„Bakinski Raboçi“ gazetesinin yazdığına göre (8. 12. 1932) Göyçay kazasında havaların çok müsait ve güneşli geçtiğine bakmıyarak köylüler pamuk tarlalarına önce-yetlerin bugünkü hayatında Kronştat Öncesi vaz'iyeti bütün çıplaklığıle kendisini göstermektedir.

Göyçay muntakasında olan 140 kolhozdan ancak 10 kolhoz tarlalara çıkıyor. Onlar da gündüz saat on ikide çıkıp, saat üçte dönüyorlar ve her gün en çoğu 10—15 kilo pamuk topluyorlar.

Bir çok kolhozlar açıktan açığa „sınıf düşmanına uymuş“, pamuk planı aleyhinde propaganda yürütüyorlar.

Bu münasebetle bir çok kolhoz azası tevkif edilmiştir.

Göyçay'ın diğer nahiyelerinde tevkif edilmiş Sovyet aleyhtarı köylüleri müstenetik Şeyhali Oğlu serbest bırakmıştır.

„Civar vilayetler mes'elesi“

(II-ci sahifeden mabat)
İstiklalini tanımalıdır. Veyahut federasyondan bahsetmekle bu hakkı zimnen tanımuşlardır. Çünkü, gene tekrar ediyoruz: Federasyonu teşkil eden tam manasile kendi mukadderatlerine hâkim müstakil devletlerdir.

Fakat onların yolu bu doğru yol değildir. Çünkü bu yol federasyonu, binaenaleyh „vahit Rusya'yi“ meydana kaldıracaktır. „Civar vilayetlerin“ Rusya ile hiç bir müşterek enteresi olmadığını kendileri de iyi derk ettiklerinden mes'elenin haline her daim olduğu gibi, bu defada eğri bir yoldan yaklaşmayı tercih ediyorlar.

Hadisatın arkasınca sürünmeğe mahkûm bu zavallı adamlar gülmüş tezatlarla düşmekten de hiç sıkılmıyorlar.

Denikin federalizmden bahsediyor. O, artık federalist olmuştur. O diyor, ki: — Federasyonu inkâr ederken biz unuyorduk, ki: federasyon şekli onun içini, mahiyetini halletmekten uzaktır. Federasyon şekli altında Rusya'nın hayatı menfaati de tahti emniyete alına bilirdi.”)

Sovyetlerin federasyonu Denikin'e nihayet „civar vilayetler mes'elesini“ halletmek için yaramıştır. O, açık ve aşikâr görüyor, ki: Moskva „federasyon“ şekli altında bütün ve bölünmez Rusya'yi, eskide olduğu gibi, denizlerden denizlere kadar yeniden diriltmiştir. Şekil yenidir, fakat mazruf, iç ayındır. Sovyet federasyonuna girmek bedbahtlığında bulunan milletler, federasyondan çıkmak hakkından mahrum olmak, ve, her hususta, Moskva'nın emrini dinlemek şartile „hür ve müstakildirler“.

Denikin ve Milyukof, „federasyon tam merkeziyete götürülen muvakkat ve geçici bir merhaledir“ diyen bolşevik hukukçularından Broydo'nun hayranıdır.

Ona göre Denikin ve Milyukof, mahiyet itibarile bütün ve bölünmez Rusya'dan ibaret olan Sovyet federasyonu esasını şeklen olduğu gibi neden kabul etmesinler?! Onlar daima tarihi hadiseleri takip etmiş ve emri vakilerle hesaplaşmışlardır. Ve her daim da yeni hadiseler karşısında şaşırarak emperyalizmin çıkılmaz bataklığına yuvarlanmışlardır. Vaktile kan içen vahşi çarların bırakmış olduğu mirası olduğu gibi korumak için, ant için bu hasta ve çürük beyinli insanlar, şimdide çar Lenin'in mirasını bugünkü halile korumak için ahtu peyman ediyorlar.

Ve bir zaman dahi bu iki pozisyon arasında, başka bir yolda yürümüş, milletlerin istiklalini tanımışlardır.

„Hudut haricindeki kongre“ o zaman böyle bir kararı verirken, Rus esiri milletlerin çoğu billiil müstakil birer devlet halinde idiler. Emri vaki ile hesaplaşmamak ordusuz generallerle devletsiz nazırların haddinemi kalmıştı?

Fakat kızıl Rus emperyalizmi kan ve

Azerbaycan'da edebiyat

Azerbaycan'da edebiyat cephesi ne halde? — „İçî sosyalizm, tışı millî edebiyat“. — Zümre edebiyatı. — Realizm nedir? — Simurg'un „Ezap korkusu“. — Komünistler saf realizmi niçin istemiyorlar? — Sosyalizm realizmi ne imiş? — „Kızıl romantizm“ sosyalizm realizmi midir? — Bolşevikler hayatı olduğu gibi görmekten korkmağa başlamışlardır.

Bugünkü Sovyet Azerbaycanı'nda komünist fırkası, istilâ kuvvetine dayanarak, zümrevi bir „proleter edebiyatı“ yaratmakla meşgul bulunduğu malumdur. Bunun için bütün şiddet ve cebir vasıtalarına muraacaat ederek, cemiyetin tam hâkimi bulunan millî edebiyat mümessillerini susturmak icap ediyordu.

Cevad'ın ve Cavid'in seslerini boğmak lâzım idi. Fakat bunu yaparken istilâ kuvveti „proleter kalesinin“ içeriden patladığını gördü. Genç proleter kadrosu kısmen milliyetçi platforma geçti, vatanın mazısını idealize, milletin iztiraplarını tasvire başladı; kısmen de idealizme kapılarak hayat ve şeniyetle münasebeti olmayan eserler yarattılar. Bunlar bir nevi „komünist saray edebiyatı“ idi.

Geçen sene „proleter cephesini“ temamilâ tasviyeye karar veren Azerbaycan komünist fırkası yeniden „Sovyet yazıcıları“ birliğini ihya ediyor, oranın kumanda mevkisine maruf milliyetçi-halk muharrirlerinden Cafer'le Hüseyin Sadık'ı getiriyordu. Bu kararlar komünist fırkası Sovyet arabasını „sınıf düşmanlarının“ gücile yürütmek istemişti.

„Komünist“ gazetesinde (9. 12. 1932) İ. Mirza komünist fırkasının kararından geçen 7 aylık müddetin edebî faaliyetini hü-lase etmekte.

Bu hülaseden „içî sosyalizm, tışı millî“ proleter edebiyatının mahiyeti hakkında, umumi de olsa, bir fikir edinmek mümkün oluyor.

İ. Mirza'ya göre konkret hususiyetlerle birbirinden ayrılmakta olan „proleter yazıcılar“da müşterek cihet sosyalizm ve proleter diktatorluğunun müdafaaı imiş.

Fakat onu çok müteessir eden realizmin tahrif edilmiş olmasıdır. O diyor, ki:

— „Her hangi realizm olursa olsun, mevcut hakiki varlık ve cemiyeteki real içtimal alakalarla şu veya bu derecede bağı olarak meydana çıkar. Realizm dahi, romantizm ve saire olduğu gibi, yaratıcılıkta yazıcının dünya görüşü ve içtimal-tabii hadiseleri idrak metodu ile sıkı surette bağlıdır. Buna göre umumiyetle realizmden değil, belki konkret devirde, konkret sınıfa ve sınıf yazıcısına ait olan realizmden bahsetmek lâzımdır.“

Çünkü sovyet-komünist yazıcılarından çoğu, hatta Simurg (Tağı Şehbazi) gibi maruf komünist olan hikayeciler bile „sınıf realizmden“ uzaklaşarak „umumi realizme“ kapılmışlardır.

Bu hususta İ. Mirza bize misaller göster-

yet devrine ait ve kızlara mahsus bir halk mektebini tasvir etmektedir. Zinet Hanım adında bir köylü kız hikayenin baş kahramanıdır. Zinet her gün vaktinden evvel derse gelir, hatta arkadaşlarına da birer-birer o haber verir. Bir gün Zinet sınıfta görünmüyor. Bu hadise herkesi hayrete salıyor. Bir müddet sonra mektebe gelen Zinet, imandan eşittiği sözden sonra derse devamdan vaz geçtiğini, tevbe edeceğini, günahının bağışlanması için Allah yolunda ihsan vereceğini söylüyor. Kızlar sebebini sordukta, Zinet „cehennem ezabından“ korktuğunu söylemiştir. Muallim sınıfa girdiği zaman Zinet ayağa kalkarak demiştir, ki:

— „Ben gûnahtan ve onun ezabından korkuyorum, okumayacağım, sağ ol!“ . . . diye çıkmış, onun arkasınca bütün kızlar da mektebi terketmiş, mektep te kapanmıştır. . . .

Bir gün sonra muallim hanım mektebin kapandığını maarif şubesine haber vermiştir.

Münekkit, dini hurafatın ve komünizme olan nefretin kuvvetini gösteren bu realizmden memnun değildir.

„Bize ne gibi realizm lâzımdır? Sosyalizm realizmi ne demektir?“ diye haykıran İ. Mirza fikrini izah ediyor, diyor, ki:

„Sosyalizm realizmi hadiselerin, şeylerin mevcut vaziyetlerini göstermekle iktifa etmeyecek, onların muayyen inkişafını ve istikbâlde alacakları şekli de vermeli. Ona göre sosyalizm realizmi içerisinde inkılâpçı romantizmin unsurları da vardır.“

Umumiyetle her hangi realizmi saf, temiz ve karışık şekilde tasavvur eden yoldaşlar yanılırlar. Çünkü en sade hesap cemide bile, umumi ide'de hayalın muayyen parçası vardır. Sosyalizm realizmi „kırmızı romantizm“ ile uzvi bir surette bağlıdır.“

Ve sonra „kırmızı romantizm“in ilahî ve sairane romantizmden farklı olduğunu uzun-uzuna izah ediyor. „Kırmızı romantizm“ ruh, şevk, ümit vermek için lâzım imiş. . . .

Bütün bu neticeler ve bunlar üzerinde edilen ısrar bir hakikati bütün çıplaklığıyla meydana koymaktadır, ki: o da iflas ve hezimet, mağlubiyet ve ademi muvaffakiyet devirlerinde hakiki, real vaziyeti olduğu gibi görmekten doğan korkudur.

Evet, realizmden fantaziye, hayal ve utopizme ric'at.

Çünkü hakiki hayat çok korkunçtur, çok müthiştir. Onu olduğu gibi görmek değil, tasavvur etmek bile tehlikelidir. Bu manzara karşısında komünistler hayal ve

İkisinde haklı

(1-ci sahifeden mabat)

„Semyonof — diğer — Moskva ve Petersburg siyasetinin „inorodesler“in Moskva'ya meyil ve muhabbetini celbeden „çeviklik“ine ve „yumşak“lığına ait malumatını nereden aldı?

Sade „ilhak“tan başka manası olmayan mukavelerden mi? Finleri İsveçlere, Latışları Almanlara, beyaz Ruslarla Ukraynalıları Lehlerle karşı tutmasından mı? Fakat bu siyasetle aldatılan kim idi? Ve bu siyasetin sonu ile oldu? Kılıç zoru ile yapılan ilhaklara ne diyelim? Ya Lehistan'ın inkısa mı v. s. . . . Bizim eski siyasetin „yumşaklık“ ve „çeviklik“i bunu idi?“

Çır-çıplak kalıp ta bütün ayıpları meydana çıkan liberalizmi yüzünden duyduğu bir hicap acısile Milyukof'un Rus emperyalizmini kendine verilmek istenen göz boyayıcı süslerden temizleyen bu satırlarla biz istiklalcılar, ve sade biz değil, bizimle beraber cihan hadiselerini bitaraf olarak tetkik eden müverrihler, çarlar vahşeti, milletler mahbesi ve beynelmilê jandarm ve askeri tahakküm hakkında daha neler, neler ilave edebiliriz.

Fakat buna lüzum var mıdır? Görünen şehre ne belet?! . . .

Evet, „şehir“ görünüyor. Bir tarafta eski zamanda çarlıktan canı yanmış milletlerin bir az olsun inşaf ve adalet umdukları bir Rus liberalizmi duruyor, ki muhaceret hayatında bile, milletlerin hakkını tanımıyor ve „hak“ olarak onlara ancak bolşeviklerin tatbik ettikleri „federasyon“ çerçevesini gösteriyor. Kızıl bolşevik çerçevesinde beyaz liberal tablo. İşte size yaratıcılık fikrinden mahrum hadiseler arkasında giden akim bir eser.

Bunu sade biz değil, Ruslar da söylüyor; bizzat „Vozrojeniyeye“ dava ediyor. Milyukof'a zarif bir kinaye ile bolşevik sefirlerine alem olan „Polpred“ sıfatını takıyor. Onun liberalizmi yalandır, inanılmaz! — diyor.

Diğer taraftan da eskiden kara yüzünü çok gördüğümüz ve vurduğu acı darbelere pek çok dayandığımız bir Rus nasyonalizmi duruyor, ki kurduğu hileli taktik ve okuduğu tatlı dilli Rusya emperatorluğunun „milletler mahbesi“ olmadığını ve ileride de olmayacağını dava ediyor.

Siyasi manada sarahattan mahrum olup sade bir taktik manevrası olan bu davaya şüphe etmek hakkımızdır. Hele devanın geçmişe ait olan kısmı bayağı ve saçmadır.

Milyukof'un bu hususta hakkı var.

„Emperya“ ideolojisini taşıyan bir Rus nasyonalizminin milliyet mes'elesinde Rus bolşevizminden ve Rus liberalizminden daha müsbet olacağı hakkında fikir bile yormaya gelmez.

Görüldüğü gibi istiklalcılar aleyhinde açılan „sefer“in şimdilik vermiş olduğu mahsul Rus emperyalist cephesindeki iki kolun biri-birile tutuşmasından ibaret!

Ona göre Denikin ve ... yarıklı, ... itibarile bütün ve bölünmez Rusya'dan ibaret olan Sovyet federasyonu esasını şeklen olduğu gibi neden kabul etmesinler?! Onlar dedim tarihi hadiseleri takip etmiş ve emri vakilerle hesaplaşmışlardır. Ve her daim da yeni hadiseler karşısında şaşırarak emperyalizmin çıkılmaz bataklığına yuvarlanmışlardır. Vaktile kan içen vahşi çarların bırakmış olduğu mirası olduğu gibi korumak için, ant içen bu hasta ve çürük beyinli insanlar, şimdiki çar Lenin'in mirasını bugünkü halile korumak için ahtu peyman ediyorlar.

Ve bir zaman dahi bu iki pozisyon arasında, başka bir yolda yürümüş, milletlerin istiklâlini tanımışlardır.

„Hudud haricindeki kongre“ o zaman böyle bir karar verirken, Rus esiri milletlerin çoğu bilfiil müstakil birer devlet halinde idiler. Emri vaki ile hesaplaşmamak ordusuz cenerallarla devletsiz nazirlerin haddinemi kalmıştı?

Fakat kızıl Rus emperyalizmi kan ve ateş içinde milletlerin hürriyet ve istiklâle olan mukaddes haklarını çenedikten ve „bütün ve bölünmez Rusya“yı dirilttikten sonra bu, çürük dimağlardaki haşerat yeniden kaynamağa başladı. Yeni şekiller bulmağa giriştiler. Bu şekiller her şey ola bildirdi; yalnız milletlerin istiklâle olan mukaddes hakları olamazdı. Çünkü, Rus sosyalistlerinden Vişniyak'a göre: “”

„Bir milletin kendi mukadderatını tayine salahiyettar olması mutlak şekilde anlaşılmaz. Hele bir milletin devlet teşkiline teşebbüs ederek, mevcut teşekkülü siyasetten ayırmaya kadar kalkışması hiç bir zaman mutlak surette vaz olunamaz.

Rus sosyalistlerine göre milliyet mes'lesi meşrut bir hak olup, kendi başına bir devlet teşkil edecek kadar mutlak bir hak değildir. Rusya'da 300'e yakın millet var, bunlar hep ayrılsa Rusya'dan ne kalır?”

Bu Rus sosyalist felsefesinden çıkan netice şudur, ki: milliyet mes'lesi ve milletlerin hakları namında bir mefhum mevcut değildir. Çünkü bu hak kabul edilecek olursa, Rusya namında bir devlet kalamaz. Halbuki milletler vardır. Rusya'da, civar vilayetler mes'lesi“ değil, milletler mes'lesi mevcuttur. Milletlerin kendi mukadderatlarını tayine olan hakları mutlak ve şartsızdır.

Onun içindir ki bolşevizmin çökmesi üzerine Rusya tarihe karışacak, onun enkazı üzerinde müstakil devletler teşekkül edecektir. Çünkü milletler hakikattir, birer kuvvettir, realitedir; yegâne zihak olan millettir.

İşte o zaman, bu realiteler ve asil hak sahipleri bilfiil birer müstakil devlet halinde teşekkül ettikleri ve Rusya kendi etnografik hudutları dahiline sıkıştırıldığı zaman Ruslar civar vilayetlerin asil ismini öğrenmiş olacaklardır.

Çünkü öğrenmeğe mecbur olacaklar. Hadisat arkasında sürünen zavallıların akibeti budur. Hakikatla hesaplaşmaktır.

Mirza-Bala

*) Denikin — Aynı makalesi.
**) 1928de Paris'te „Dni“ idarehanesinde okunan rapordan.

1. Mirza'a göre konkret sosyalizm birbirinden ayrılmakta olan „proleter yarıklı“da müşterek cihet sosyalizm ve proleter diktatorluğunun müdafaası imiş.

Fakat onu çok müteessir eden realizmin tahrip edilmiş olmasıdır. O diyor, ki: — „Her hangi realizm olursa olsun, mevcut hakiki varlık ve cemiyetteki real içtimai alakalarla şu veya bu derecede bağlı olarak meydana çıkar. Realizm dahi, romantizm ve saire olduğu gibi, yardımcılık yazıcının dünya görüşü ve içtimai-tabiî hadiseleri idrak metodu ile sıkı surette bağlıdır. Buna göre umumiyetle realizmden değil, belki konkret devirde, konkret sınıfa ve sınıfın yazıcısına ait olan realizmden bahsetmek lazımdır“.

Çünkü sovyet-komünist yazıcılarından çoğu, hatta Simurg (Tağı Şehbazi) gibi maruf komünist olan hikayeciler bile „sınıf realizmden“ uzaklaşarak „umumi realizme“ kapılmışlardır.

Bu hususta İ. Mirza bize misaller gösteriyor, Simurg'un „Ezap korkusu“ nam hikayesini alıyor. Muharrir bu hayatî hikayesinde Azerbaycan köylerinden birinde Sov-

Azerbyacan'da

Mekteplerde

Salyan'dan muallim Ali Oğlu Süleyman „Bakinski Raboçi“ (4. 12. 1932) gazetesine yazdığı mektubunda diyor, ki:

„Salyan nahiyesinde şimdiye kadar mektep binası yoktur. Koçak-Kent'te dersler bir çayhanede icra ediliyor. Buranı-Kent'te mektep kooperatif ambarlarından birindedir. Astanlı ve Hilli'de ise mektep binasının içi yağmur zamanı bir göl halini aldığı için derse devam edilemiyor.

32 muallim işe listesinden hariç tutulduğundan erzaksız ve aç kalmışlardır. Maaruf şubesinin mevcudiyetinden, program, kitap v. s.-den haber bile yoktur.“

Mevkuf ameler

„Bakinski Raboçi“ (6. 12. 1932) gazetesinin yazdığına göre Bakü petrol ocaklarında sui istimal ve hırsızlıkla meşgul olan amelelerin muhakemesine başlanmıştır. Komornikof, Kayukof ve Gumenni-kof başta olmak üzere 10 amele muhtelif müddetlerle hapse mahkûm edilmiştir.

Şiddetli tedbirler

Aynı gazetenin malumatına göre Bakü petrol ocakları ile fabrikalarda ameleler işlerini bırakarak gidiyor ve çok zamanda işe ya geç geliyor veyahut hiç gelmiyorlar. Bu yüzden istihsal günden güne düşmektedir. Buna mani olmak için komünist fırkası, işe muntazam devam etmeyen amele-i işten ihraç ve erzak almak hakkından mahrum etmeği karare almıştır. Amele içtimailerinden birinde Ahmet kıızı nam bir amele bu karare itiraz etmiş, işe geç gelen amelenin erzak almak için sıra beklediklerini söylemiştir. Ahmet kıızın işten çıkarılıp tevkif edilmiş emredilmiştir.

Yeni bir eser

Azerbaycan'ın maruf muharrirlerinden

Umumiyetle her hangi realizmi sat, tezmiz ve karışksız şekilde tasavvur eden yoldaşlar yanılırlar. Çünkü en sade hesap ceminde bile, umumi ide'de hayalın muayyen parçası vardır. Sosyalizm realizmi „kırmızı romantizm“ ile uzvi bir surette bağlıdır.“

Ve sonra „kırmızı romantizm“in ilahi ve şairane romantizmden farklı olduğunu uzun-uzuna izah ediyor. „Kırmızı romantizm“ ruh, şevk, ümit vermek için lazımdır. . . .

Bütün bu neticeler ve bunlar üzerinde edilen ısrar bir hakikati bütün çıplaklığıyla meydana koymaktadır, ki: o da iflas ve hezimet, mağlubiyet ve ademî muvaffakiyet devirlerinde hakiki, real vaz'iyeti olduğu gibi görmekten doğan korkudur.

Evet, realizmden fantaziye, hayal ve utopizme ric'at.

Çünkü hakiki hayat çok korkunçtur, çok müthiştir. Onu olduğu gibi görmek değil, tasavvur etmek bile tehlikelidir. Bu manzara karşısında komünistler hayal ve romantizmle avutulmak yolunu tutmuşlardır.

Cafer Cabarlı „Yaşar“ unvanlı yeni bir eser yazmıştır. Piyas Birinci Kânun ayının 10-nde devlet tiyatrosunda temsil edilmiştir.

Çay ziraatı

Azerbaycan komiserler heyeti Azerbaycan'ın Lenkeran kazasında çay yetiştirmeğe karar vermiştir. Bu maksatla bir tecrübe istasyonu tesisine başlanmıştır.

Lenkeran kazasının çay ziraatına çok müsait olduğu anlaşılmıştır.

Tevkifler

Bakü gazetelerinde okunduğuna göre muallimlerin maaşlarını aylarla tahire salan ve sistematik surette muallimleri maaşsız bırakan Şeki şehir şurası reisi Kuliyef, maliye şube reisi Nazir Mehmedof, devlet bankası şubesi müdürü Zait Melikof tahti mes'uliyete alınmışlardır.

„Muzur unsurlar“

„Bakinski Raboçi“ (6. 12. 1932) Göyçay kazasının bütün kolhozlarla köy sovyetlerinin Sovyet rejimine düşman „muzur unsurlar“ elinde olduğunu, bu kazada „esaslı temizlik“ icrasına başlamak lazımdı geldiğini yazmaktadır.

Nebatate dair bir eser

Rusya ilim akademisi Azerbaycan şubesinin botanika sektoru tarafından Azerbaycan'da nebatate dair bir eser hazırlanmaktadır. Eseri professor Grossgi yazmakta olup, Nisan ayında neşredecaktır.

Yeni madenler

20 İkinci Teşrin tarihli „Bakinski Raboçi“ gazetesinin malumatına göre Azerbaycan'ın bir çok yerlerinde radyoaktifli urano-vandiy madenleri, kobalt, krom ve platin keşfedilmiştir. Kobalt, vandiy ve krom yüksek cinsli çelik hazırlığında lazımdı olan madenlerdir.

Diğer taraftan da eskiden kara yüzünü çok gördüğümüz ve vurduğu acı darbelere pek çok dayandığımız bir Rus nasyonalizmi duruyor, ki kurduğu hileli taktik ve okuduğu tatlı dilli Rusya emperatorluğunun „milletler mahbesi“ olmadığını ve ileride de olmayacağını dava ediyor.

Siyasi manada sarahattan mahrum olup sade bir taktik manevrası olan bu davaya şüphe etmek hakkımızdır. Hele davanın geçmişe ait olan kısmı bayağı ve saçmadır.

Milyukof'un bu hususta hakkı var.

„Emperya“ ideolojisini taşıyan bir Rus nasyonalizminin milliyet mes'lesinde Rus bolşevizminden ve Rus liberalizminden daha müsbet olacağı hakkında fikir bile yormaya gelmez.

Görüldüğü gibi istiklâlcılar aleyhinde açılan „sefer“in şimdilik vermiş olduğu mahsul Rus emperyalist cephesindeki iki kolun biri-birile tutuşmasından ibaret!

Fena manzara değil:

Her iki taraf yekdigiderini çürütüyor: bu ona, o buna „haksızsın!“ diye bağırıyor. Hakka, ki öyle: ikisinde haklı!

Azeri

*) Görünen köy klavuz istemez.

Şimalî Kafkasya'da

Şimalî Kafkasya gazeteleri yazıyor:

— Çeçenistan'ın Açıy aulunda Sovyet rejimine düşman unsurlar hükûmetin her nevi ikdamatına karşı gelecek kadar kuvvetlenmişlerdir. Fırka teşkilatı ve merkezden giden mümessiller, düşman ajanlarını tevkife cesaret etmediklerinden, Sovyet rejimi aleyhtarları açık taarruza geçmiş, o cümleden olarak aktif komünistlerden Bazgiyef'i öldürmüşlerdir. Halk böyle bir şiar bırakmıştır: „Sovyet hükûmetinin faydasına çalışacak ve halkı taziyik edecek olanlara ölüm“.

Çeçenistan'ın her tarafında iğtişaş devam ediyor.

„İstiklâl“ gazetesine

İstanbul'da Beyazitte, Havuz karşısında A. Kâzım-zade'nin „Azerbaycan“ kırtası-ye mağazasında abone kabul olunuyor.

Türkiye'deki saygılı okuyucularımızın yeni abone kaydı ve tecdidî için oraya müracaatları rica olunuyor.

Verantwortlicher Redakteur: Ernst Gebhardt, Berlin
Druck: A. Wesemann, Berlin SW 11, Stresemannstraße 72
Verlag: M. E. Resul-zade

Eylül 25 Septembre 1932

Adres:
Berlin-Charlottenburg 2, Postfach Nr. 16
Tek nüshası 20 Pf.

İnsanlara hürriyet!

Yıl 1 — 10 günde bir çıkar — Millî Azerbaycan istiklâl davasını erviç eder siyâsî gazete — Abone: Yılı 2; 6 ayı 1 dollar — No. 16

İSTİKLÂL

Baş muharriri: M. E. Resul-zade

„L'indépendance“

Organe
de défense nationale TDV İSAM
d'Azerbaïdjan Kütüphanesi Arşivi
No 3639-5

Milletlere istiklâl!

Beynelmilel iki hadise

Biri Sark'ta diğeri Garp'ta iki mühim hadise şu anda cihan efkârî umumiyesini kendine celpetmektedir.

Japonya hükümeti resmi surette bütün devletlere gönderdiği notasında yeni teşekkül eden Mançurya cumhuriyetinin istiklâlını tanıdığını haber verdi. Aynı zamanda bu hadise gerek Japonya ve gerek Mançurya'da fevkalâde merasim ve tezahürat ile tesit edildi. Mançurya cumhuriyeti ile Japonya hükümeti arasında bağlanan muahede mucibince Mançurya'nın haricî tehlikelere karşı mudafaası Japonya tarafından taahhüt edildiği gibi, Japonyalılara dahi Mançurya'da bir takım iktisadî faydalar ve imtiyazlar bahşolunmaktadır.

Malûm olduğu üzere Milletler Cemiyeti namına, vakaları mahellinde tetkik etmek üzere Mançurya'ya bir heyet gönderilmiş idi. Bu heyet hadise ve vaz'iyeti tetkik ettikten sonra Milletler Cemiyetine bir rapor vermiş; söylendiğine göre heyeti umumiyesile Japonya'nın hoşuna gitmeyen bu raporunda, Çin davası ile Japon menafîini telif edebilmek maksadile bir kompromis şekli bulmağa çalışmışlardır.

Çinliler Mançurya'ya kendi vatanlarının ayrılmaz bir hissesi biliyor ve bütün kuvvetlerle Japon istilasına karşı koyuyor ve Milletler Cemiyetinde daima bağırup çağırıyorlar. Anlaşıldığına göre bu heyet Çinlilerin bu hakkını esasen tanıyor; Fakat aynı zamanda Japonya'nın dahi iktisadî Mançurya'ya hayati surette katkı aldığını teslim ediyorlar.

Azerbaycan'da vaz'iyet

Tebriz muhabirimizden aldığımız mektupta denildiğine göre Azerbaycan'ın muhtelif yerlerinde müsellah mücadeleye devam eden partizanlardan başka son bir kaç ay zarfında demir yollarına yakın mahallerde yeni partizan grupları teşekkül etmeğe başlamıştır. Yeni partizanlar hükümetin zahire anbarlarına saldırarak kolhozlara ait emval ve emlakı yandırmaktadırlar. Bilhassa demir yolu istasyonlarında kendini gösteren ve sık-sık yapılan bu âni taarrüzlere bolşevikler çok meşgul etmektedir. Geçen ay ortalarında Bakü yakınında bulunan Balacari istasyonunda bir çok demir yolu ambarları partizan grupları tarafından yandırılmış ve bir kaç zahire vağonları tahrip edilmiştir. Şimalî Kafkasya'dan gelen haberler dahi orada bu kabil hadiselerin sık-sık vuku bulduğunu göstermektedir.

İğdir muhabirimizin verdiği malumata göre Azerbaycan'ın Zeğem kazasında kolhoz teşkilatları gittikçe ihlâl etmektedir. Yalnız iki hafta zarfında bir kaç kolhoz

dâğılmıştır. Mahalli hükümet ittihaz ettiği şiddetli tedbirlere rağmen ihlâlın önüne geçmekten âcizdir. Kolhozları dağıtmağa çalışan köylüler bilhassa o civarda hali faaliyet bulunan partizanlardan kuvvet almaktadırlar. Bu civarın partizanları İmamverdi nam bir partizan tarafından idare edilmektedir. Kazak ve Gence partizanları de alaka temin eden İmamverdi grubu bir müddet evvel Kara — Murat nahiyesinde çeka memurlarile şiddetli müsademed bulunmuştur. Bundan başka Azerbaycan İcraiye Komitesi sabık Azerbaycan Ferihli Muhtar ve akrabasından komünist Aahyar ve diğer bir kaç mes'ul komünist İlas komandasında bulunan Kazak partizanları tarafından katledilmiştir.

Vaktile bolşevikler tarafından Türkistan'a sürülen köylülerden Keşeli Yusuf Ağa, Kepenekçi karyesinden: Abdulla, Musa ve Esmeli karyesinden Samet menfadin firare muvaffak olarak memleketlerine dönmüş ve şimdî Borçalı taraflarında partizan gruplarının başında durmaktadırlar.

Azerbaycan'da partizan hareketi

Enzeli muhabirimizin Azerbaycan'dan aldığı malumata göre Azerbaycan'ın Şeki vilayeti ile Dağıstan'ın Ahti nahiyesi arasında kuvvetli partizan grupları toplanmaktadır.

Partizanlarla kızıl istila kuvvetleri arasında başlamış olan kanlı müsademeler her gün biraz daha genişlemeğe başlamıştır.

Azerbaycan partizanlarını Rehman Bey, Dağıstan partizanlarını ise Abrek Teymur Han Bey idare ediyorlar.

Partizanlar Ahti-Cav mansabı ile Şirvan Dağ eteklerinde tecemmü etmekte, buradan Bilacık gibi bir kaç köyleri işgal etmişlerdir.

Şayiata göre partizanlar Şeki şehrine hücumu hazırlıyorlar. Bolşevik muhafilini korku istila etmiştir. Mes'ul komünistler Şeki vilayetinden kaçmağa başlamışlardır. Milis kuvvetleri köylere çıkmaktan imtina ediyorlar.

Haziranın nihayetleriyle Temmuz başlarında Zakatala vilayetinin Ali-Abat köyü isyan ederek komünistleri tamamen kestik-

İğdir'de bir komünist yakalandı

İğdir muhabirimiz yazıyor: Bir müddet evvel burada Azerbaycan'ın Zeğem nahiyesi sâkinlerinden Seyit Habip Seyidof nam bir komünist yakalanmıştır.

Tevkif altına alınan Seyidof, istintak esnasında açlık yüzünden memleketten firar ettiğini ve Azerbaycan'ın muhtelif yerlerinde çalışan komünistlerin açlıktan sefil ve perişan bir vaz'iyete düşerek onların da bu günlerde birer birer firar edeceklerini söylemişse de bilahere mevkufun bolşevik casusu olduğu anlaşılmıştır.

âna kadar mahdud kalacak. Versailles muahedesinin maalı budur. Almanlar işte şu maale dayanarak diyorlar ki: ya devletler silahlarını azaltsınlar, ve yahutta bizde silahlanmak hakkını tanısınlar. Bir sözle, bizi kendilerile müsavî görsünler.

Von Papen—v. Schleicher kabinesi için silahlanma mes'elesini bu şekilde koymak, tatbik etmek istedikleri dahili siyaseti perdelemek için yapılan bir adım mıdır? Yoksa, beynelmilel vaz'iyeti bu hususta ciddi bir şey kazanmak için müsait mi gördüler?

Almanya sosyal-demokratları müteveffa Stresemann taktikine sâdık kalarak bu mes'eledede şimdiki kabine hâtî hareketini tehlikeli görüyorlar; bu yolun Almanya'yı siyasi teklenmeğe doğru götürceğini beyan ediyorlar. Belkide hadîsat sosyal-demokratlara daha ziyade hak verir; belkide Papen kabinesi için bu teşebbüs Almanya'yı hakkile silahlandırma bilmekten ziyade, dahildeki muhaliflerin

nenimde tetkik etmek üzere Mançurya'ya bir heyet gönderilmiş idi. Bu heyet hadise ve vaz'iyeti tetkik ettikten sonra Milletler Cemiyetine bir rapor vermiş; söylendiğine göre heyeti umumiyesile Japonya'nın hoşuna gitmeyen bu raporunda, Çin davasile Japon menafiiini telif edebilmek maksadile bir kompromis şekli bulmağa çalışmıştır.

Çinliler Mançurya'yı kendi vatandaşlarının ayrılmaz bir hissesi biliyor ve bütün kuvvetlerle Japon istilasına karşı koyuyor ve Milletler Cemiyetinde daima bağırıp çağırıyorlar. Anlaşıldığına göre bu heyet Çinlilerin bu hakkını esasen tanıyor; Fakat aynı zamanda Japonya'nın dahi iktisaden Mançurya'ya hayati surette bağlı olduğunu teslim ediyormuş. Şu takdirde tasavvur olunacak kompromis, Mançurya'yı hakikaten Çin elinde bırakmakla beraber, Japonya menfaatlarını temin edebilecek fiili bir şekil bulmaktan ibarettir.

Bundan bir kaç ay evvel mezkûr heyet tetkikatının Japonya siyaseti aleyhinde olduğu haberi matbuata geçtiği sıralarda, Japonya hükümetinin Milletler Cemiyetinden çıkmak istediği ciddiyetle şayi oldu. Şimdi ise Cemiyetin şu husustaki kararını beklemeden Japonya dünyayı olmuş, bitmiş bir iş karşısında bulundurma yoluna girmiş oldu.

Kim ne derse desin, Milletler Cemiyetinin kararı ne olursa olsun, Mançurya devleti teşekkül etmiş, Japonya'da onu resmen tanımıştır. Japonya'nın kararı bu. Bu karar Uzak Şark'taki siyasete artık sarahet ve kat'iyet vemiş oluyor. Şöyleki Japonya Mançurya mes'alesinden dolayı her hangi müşkülata göz önüne alması, icap ederse, harbe bile hazırlanmıştır, demektir.

Japonya'nın bu kararı Milletler Cemiyetinin aczini gösteren yeni Avrupa hadiselerile büyük bir ahenk teşkil ediyor. Dahildeki konstitüsyon ve fırka gavgalarına rağmen, Almanya hükümeti silahlanma hususunda diğer milletlerle aynı hakta olmasını isteyen bir notası ile ortalığı velleveye vermiş oldu. Ya bütün

Enzeli muhabirimizin Azerbaycan'dan aldığı malumata göre Azerbaycan'ın Şeki vilayeti ile Dagistan'ın Ahı nahiyesi arasında kuvvetli partizan grupları toplanmaktadır.

Partizanlarla kızıl istila kuvvetleri arasında başlamış olan kanlı müsademeler her gün biraz daha genişlemeğe başlamıştır.

Azerbaycan partizanlarını Rehman Bey, Dagistan partizanlarını ise Abrek Teymur Han Bey idare ediyorlar.

Partizanlar Ahı-Cav mansabı Selamat Dağ eteklerinde tecemmü etmekte, buradan Bilacak gibi bir kaç köyleri işgal etmişlerdir.

Şayiata göre partizanlar Şeki şehrine hücumu hazırlıyorlar. Bolşevik muhafilini korku istila etmiştir. Mes'ul komünistler Şeki vilayetinden kaçmağa başlamışlardır. Milis kuvvetleri köylere çıkmaktan imtina ediyorlar.

Haziranın nihayetleriyle Temmuz başlarında Zakatala vilayetinin Ali-Abat köyü isyan ederek komünistleri temamilen kestikten sonra kooperatifleri ve kolhozları dağıtmışlardır.

Aynı zamanda Baylakan ve Kahleranlar nahiyelerinde kolhozlara mahsus bütün

devletler silahlarını azaltacak ve yahut Almanya'ya da kendi menafi ve haysiyetile mütenasip şekilde silahlanmak hakkını vereceklerdir. Almanya hükümetinin Fransa hükümetine verdiği maruf notanın muhtasar maali işte bundan ibarettir.

Almanya'daki bugünkü von Papan hükümetinin, kendine atfedilen bir tabir mucibince, iradesini teşkilden von Schleicher'in mutadit defa vuku bulan beyanatına göre Almanya'nın bu tabii hakkı beynelmilel müesseseler tarafından tanınmasa bile, Almanlar bu tabii ihtiyacı bizzat kendi milli kuvvetleri ile temine çalışacaklardır. Bu beyanat aynı zamanda „Çelik miğferli"lerin defileleri gibi nümayişler ve krauzerler inşası gibi işlerle dahi bilfiil teyit olunmuştur.

Daha ziyade bu günlerde içtima etmekte olan silahtan boşanma kongresine gönderdiği notası ile Almanya'nın diğer devletlerle muşavat hakkı kabul edilmedikçe Almanya hükümetinin mezkûr kongreye iştirak edemeyeceği bildirilmiştir.

Versailles muahedesinin mağlup devletleri silahlanma hakkında tahdit eden 5ci kısmını değiştirmek tasavvurundan ibaret olan bu Berlin teşebbüsüne Londra ile

eli ve mahsullar imha edilmiştir. Nahiye seyretisi ve komünist fırka kâtibi Mehmet Ali öldürülmüştür.

Köylüler bütün bu nahiyelerden ormanlara çekilmişlerdir.

Göyçay kazasının Zerdap nahiyesinde vergi vermektan imtina eden köylülerden Rüstem, Haydar, Nəcəf ve Ali seygar mahkeme tarafından altı aydan iki yıla kadar hapsa mahkûm edilmişlerdir.

Köylüler mahkûmlerin affedilmesini rica etmek maksadile hüvük bir miting tertip ederek mahkemeye gelmişlerdir ve mahkeme reisi ile münakaşa şiddetlenmiş, mes ele kavgaya münce olmuş. Neticede iki milis ölmüş ve mahkeme reisi de ağır surette yaralanmıştır. Hadise mahalline merkezden yeni kuvvet ve tahkik heyeti gelmiş, yeniden bir çok köylü tevkif edilmiştir.

Azerbaycan'ın Şirvan, Lenkeran, Karabağ ve Kazak kazalarında partizanlarla kızıl Rus askerleri arasında kanlı müsademeler devam etmektedir.

Gence, Bakü, Salyan ve Şeki'de yüzlerle münevverler tevkif edilmiştir.

Tevkif edilenlerin çoğu talebe, muallim ve serbest meslek erbabi gençlerdir.

Roma'da hüsnü nazarla bakılıyor. Londra'da Almanların bu hususta şimdilik yalnız esasen haklı oldukları kaytolunursa, İtalyan faşizminin reisi Mussolini Almanların bu bapta bila şartu kayıt haklı olduklarını bile söylemiştir.

Hali hazırda Fransa hükümeti başında bulunan Herriot her ne kadar Almanya notasına verdiği cevapta bu mes'elenin Milletler Cemiyeti ve Versailles muahedesini imza eden devletler tarafından müştereken haledilebileceğini ileri sürmüşse de alman son malumata göre Almanya'nın talebi kabul olunursa, Fransa'nın Milletler Cemiyeti azalığından çıkacağı haberi ciddiyetle şayi olmuştur.

Mağlup devletlerin silahlanma haklarını tahdit ettirmek teşebbüsü Fransa'nın gayretile vücade gelmişti. Maksat, Fransa'yı mağlup Almanya'da doğacak intikam teşebbüslerine karşı mudafaa idi. Mağlubiyet acisile müteessir olan müsellâh Almanya her zaman sülhü muhil bir kuvvet olurdu. Fransa'nın bu husustaki formülü Amerika reiscümhuru Wilson'un muhadesilesile „ileride devletler alelumum silahlarını tahdit edinceye kadar" kaydı ile tekmil edildi. Almanların silahı bütün devletler silahlarını tahdide karar verdikleri

bu şekilde koymak, tatbik etmek istedikleri dahili siyaseti perdelemek için yapılan bir adım mıdır? Yoksa, beynelmilel vaz'iyeti bu hususta ciddi bir şey kazanmak için müsait mi gördüler?

Almanya sosyal-demokratları müteveffa Stresemann taktikine sâdık kalarak bu mes'elede şimdiki kabine hattı hareketini tehlikeli görüyorlar; bu yolun Almanya'yı siyasi teklenmeğe doğru götürceğini beyan ediyorlar. Belkide hadisat sosyal-demokratlara daha ziyade hak verir; belkide Papan kabinesi için bu teşebbüs Almanya'yı hakkile silahlandırma bilmekten ziyade, dahildeki muhaliflerin siyasi silahlarını ellerinden almak için mühimdir. Belki bu teşebbüsünde Almanya kısmen muvaffak olabilir, belkide anşlus (Anschluß) tecrübesinde olduğu gibi, bu defa da ric'at etmek mecburiyetinde kalır.

Fakat Avrupa'nın merkezinde cereyan eden bu hadiseleri Uzak Şark'ta cereyan eden hadise noktayı nazarından mutalaa edecek olursak Japonya kat'iliğinin pek psikolojik bir zamanda yürütüldüğü anlaşılır.

Zaman Mançurya istiklâlinin kökleşeceğine ve orada Japonya'nın tatbik etmek istediği siyasetine muvaffak olacağına yardımcıdır.

Bilhassa Rusya aleyhinde bir zafer teşkil eden bu hadiseyi ise, biz, Rusya mahkûmu milletler, beynelmilel siyasetin faydalı ve müsbet bir âmili olarak telakki etmekte yanılmayız.

M. E. Resul-zade

B. T : İşbu makale yazıldıktan sonra hadiselerin cereyanı Almanya notasının beynelmilel bir ademî muvaffakiyete maruz kalıp, bilhassa İngiltere hükümetinin şiddetli bir itirazına uğradığı ile temayüz etti. Bununla beraber hadisenin makalemizdeki tahlil noktayı nazarından ehemmiyeti kaybedilmiş değildir.

M. E.

Sovyetlerde vaz'iyet

Kolhoz pazarları — Enfilasyon alametleri —
— Köylünün pasif mukavemeti

„Neue Freie Presse“ gazetesi Moskva muhabiri N. Bassehas, gazetesinde „Rus köylüleri hücumu geçiyor“ başlığı altında bir yazı neşretmiş ve Sovyet Rusya'da köyle şehrin münasebetine hasrettiği bu makalenin ilk kısmını kolhoz pazarlarına tahsis edilmiştir. Makale sahibinin anlattığına göre Moskva'nın merkezinde büyük caddelerden bir az ötede yeni tahta tezgâhlar peyda olmağa başlamıştır. Tezgâhlar üzerindeki kırmızı yaftalardan ve galabalıktan anlaşılıyor ki burası kolhoz pazarıdır. Meydanda pek az erzak olmasına rağmen, bir faaliyet göstermiş gibi kaynaşan ehalinin ve pazar olmaktan çok uzak olan „kolhoz pazarlarının“ bu iptidai manzarasını görünce, insan büyük bir tezzaatla karşılaşır: Ural ve diğer bir çok sanayi mntakalarında muazzam müesseseler yapmağa gayret eden bir memleket, orta asır ticaret usulüne rucu ediyor. Endüstri ve sanayi memleketinde olması lâzım gelen serbest mal intihabı, ticaret, vasıta ve teknikinde hüsule gelen yenilikler yerine açık havada tahta tezgâhlar... İşte Sovyetlerin ticareti! Köylüler sinekerin kararttığı bir parça eti ve bir kaç yumurtayı satmak için Moskva'ya kadar geliyor. Hükümet bu suretle ehalinin hiç olmazsa erzakla temin edilebileceği kanaatındadır.

Bassehas'a göre, şimdi Sovyetlerde yekidigeri aleyhine karşı karşıya iki muhasım sınıf durmuştur: **sanayi proleterleri ve köylüler.**

Şimdiki vaz'iyette iktisadi harp meydanında taarrüz hamlesi köylüdedir. Bu tedrici köylü taarrüzü önünde sanayi proleterleri ric'ata mecbur olmuştur. Kolhoz pazarları köylünün taarrüzünü nisbeten örtmek ve bastırmak niyetile vücade getirilmiştir.

Kolhoz pazarlarında fiyatlar çok yüksektir. Bu yüksek fiyatlardan daha fazla mutazarrir olanlar gerek siyaseten ve gerekse iktisaden ileri gelen şehir ehalesidir. Mamafî, enfilasyon unsuru amelenin de bütesesine girmiştir. Şöyleki, amelelere mahsus fabrika dükkanlarında maaşlar aynı kaldığı halde fiyatlar gittikçe yük-

selmek üzedir.

Hükümet köylüye ekmeğe kadar ir „ticaret serbestisi“ vermiştir. Bununla beraber proleter hükümeti cephesini elen vermemiş, yani Kanûni Saninin 15ine adar, tabiri diğerle, hükümete borçlu oluğu hububatı teslim edeceği tarihe kaar köylünün hububat satmasını menetmiştir. Şimdilik köylü hükümetten her buğay putuna 1—2 rubleye kadar alıyor. Faat diğer taraftan bir kilo et mukabilinde ealiden 17 ruble almasında bir mazur yoktur.

Pazarlara erzak getiren köylüler, mukabilinde para değil, eşya ve diğer zanri mallar almak istiyorlar ve erzağı da anak hükümetten, azda olsa, eşya ve mal adkları zamandır ki pazarlara getiriyorlar.

Umumi ziraat işlerine gelince, Bassehas'a göre, bu sene ziraat planı tehlike karşısında bulunmuş ve geçen seneye isbeten 15 Ağustos kadar 10 milyon hektar az hububat ekilmiştir. Ekin işleri bu lerece geri iken hasat işleri dahi iyi ve memnuniyetbahş olmamıştır.

Makalesinin sonunda bir kaç aydan beri müzmin bir hastalık haline gelen hububat ve saire hırsızlığından ve kütleli idamlardan bahseden muhabirin fikrinde köylüler hala eskisi gibi bir vullkandan faklı değildir. Her ân bir tehlike teşkiline anadedir. Rus köylüleri şimdiye kadar hala müteşekkil bir hale gelememiş, iktisadi tavasına siyasî bir şekil verememiştir. Binaenaleyh Sovyet hükümeti için belli bış bir tehlike teşkil edecek bir vaz'iyette değildir. Mamafî köylünün siyaset yeine elinde daha keskin bir silâhi vardır: **kendi iptidai kuvvetile birdenbire şehre karşı pasif bir mukavemet göstermek istidadı.** Bu tarz mukavemetin ekseriyetle kendisinin imhası pahasına mal olduğunu bildiği halde, köylü şehrin candamarı olan mîlesine darbe endirecek olan bu silahını elinde çok sıkı tutmaktadır.

Sovyet hükümeti Lenin'in devletçilik hikmetine rucu ediyor. Lenin vaktile demişti ki Rus köylüsünün iki ruhu vardır. Bunlardan biri asırlar boyunca tazyik görmüş, sosyalizme sempati besler, diğeri sebze ve buğday satıcısının ruhudur, ki ser-

Stalin'in vaz'iyeti sarsılıyormu?

„Daily Mail“ gazetesi Moskva muhabirinin verdiği habere göre, Sovyet rüesa ve erkânı arasında bu yakın aylarda bazı mühim tebeddüller beklenmektedir.

Deveren eden şayialara bakılırsa Stalin'in yerini Voroşilof işgal edecek ve mevki başına gelince Sovyet siyasetini cezri bir tebeddüle tabi tutacakmış. Muhabirin kaydettiğine göre Sovyet sanayiinin gündüne güne berbat bir vaz'iyet alması, gittikçe artan erzak buhranı ve buhran neticesinde amelelerin kütleli bir surette fabrikaları bırakarak köylere akın yapması gibi haller Sovyet erkânı arasında büyük bir hoşnutsuzluk hüsule getirmiş ve netice itibarile diktatör Stalin'in vaz'iyetini oldukça sarsıtmıştır.

Kollektivize siyaseti iflas etti

Moskva gazetelerinde okunduğuna göre Sovyet icraiye Komitesi ve komünistler heyeti kolektivize siyasetinin tamamen iflas ettiğini gösterir bir resmi teblig neşretmiştir. Sovyet baş müesseselerinin mezkûr tebliginde denildiğine göre tebliğin neşri gününden itibaren her köylü istediği anda kolhoz teşekküllerinden çıkmak ve ferdî ziraat için kendisine erazi almak hakkını haiz bulunacaktır. Bundan başka tebliğde kolhozlardan çıkacak ve ferdî ziraatla iştiğal edecek köylülere hükümet tarafından nakdî yardımda bulunulacağı ve ferdî ziraati ilerletmek maksadile hususi hükümet komisyonları vücade getirileceği dahi ayrıca kaydedilmektedir.

best ticarete, ferdî ziraat üsullerine can atar. Binaenaleyh Sovyet rejimi ancak köylü ile bir lisan ve anlaşma yolu bulduğu taktirdedir ki hayatını tahti emniyete alabilir.

Şimdiki Sovyet reculi bu kabil lisan ve anlaşmayı kolhoz pazarlarına vücut vermekte bulunmuştur. Fakat şimdilik köylünün bu tarz anlaşmadan memnun kaldığını gösterecek alametler yoktur.

halkı „siyah“ Rus tahakkümünden „kızıl“ Rus tahakkümü altına geçti.

Yeni zihniyet, yeni meslekler talim eden „Oktobr ihtilâl“ Kalmuk halkı için tamamen yabancı, anlaşılması güç, bayağı bir şeydir. Yeni „talime“ göre Kalmukların asırlardan beri faydalı bildiği şey müzür, lüzumlu gördükleri şey de lüzumsuzdu. Adat ve anânatına bağlı olan Kalmukların dini-„halkın aiyonu“, ailesi-„muzür ve çürük bir şey“, tarihi anâne ve büyüklere hürmet gibi adati-„eski hayatın müzür bar-

Bir sovhozun hâli

„Komünist“ gazetesinin (Nr. 193) muhabir mektubuna istinaden verdiği malumata göre Azerbaycan'ın en büyük hububat sovhozlarından sayılan „Orconokidze“ sovhozunda hububat planı tamamen bozulmuştur. Mes'uliyetsizlik, rehbersizlik, serhoşluk, emek intizamının bozulmuş, ziyancılık gibi haller sovhozu berbat bir hale getirmiştir. Bakımlılık ve idaresizlik yüzünden traktörlerin hemen hepsi bozulmuş ve işe yaramaz bir hale gelmiştir. Sovhozda çalıştırılan 63 traktörden ancak 14'ü az çok çalıştırılacak bir vaz'iyettedir. Gerekin ekin ve gerekse hasat planı tahminen yüzde 32 nisbet ancak ikmal edilmiştir. Mütebaki kısmının ne olacağını düşünen yoktur. Müdür muavini iş zamanı ameleleri başına toplayarak serhoşluk yapmakla meşgul bulunuyor. Gene ihmalkârlık yüzünden toplanmış hububatın her gün çalındığına dikkat edilmiyor. Bir ay zarfında zaten noksan olarak toplanan mahsulün takriben yarısı çalınmıştır. Hırsızları arayan soran yok. Mahsulün bir kısmı çalındığı gibi bir kısmı da açık havada bırakıldığı için yağmur altında çürütülüyor. Netice şuki 9,829 hektar hububat ekim sovhoz çok az bir şey toplaya bilmiş ve bu yüzden planı ikmal edememiştir. İşte sovhozun ekin ve hasat işleri bu vaz'iyette iken kooperatif ve lokante gibi müesseseler de berbat bir vaz'iyettedir. Kooperatif malları sovhoz işçilerine verilmiyerek komşu köye yüksek fiyatla satılmış ve bunun hesabını soran olmamıştır. İsrâf, rüşvet, mes'uliyetsizlik her tarafı ihate etmiştir.

Sovhoz şube müdürlerinin himaye ve yardımı ile sovhoza sokulan „kolçomak“lar ziyancılık yapmaktan bir an geri durmuyorlar. Bunlar diğer işçileri dahi fikren „zehirlemiş“ ve işçilerden kendilerine taraftar grupu vücade getirmeğe muvaffak olmuşlardır. Buna karşı sovhozun kırka şubesi tamamen lakayt kalması ve „hükümet aleyhine“ mütevecci bu hareketin önüne geçmemiştir. Gazette, Sovyet hükümetinin her taraftan tehlike ile muhat bulunduğu bir zamanda ziraat sahasında yapılan bu hayânetin cinayetten başka bir şey olmadığını kaydettikten sonra sovhozun derhal islahını ve müsebbiplerin mes'uliyete celbini talep etmektedir.

kıldı.

Bu acıyı Kalmuk halkının unutmamasına imkân yoktur. Rusların bu gayrı insani muamelesi halkın edebiyatında bile yer bulmuş ve bu adalesizliği terennüm eden bir çok şarkiler vücade getirilmiştir.

İşte bu suretle yurdundan, zengin olarak ayrılan Kalmuklar, yollarda servetlerini gappedererek Kara deniz sahillerine hasta bir vaz'iyette çıktılar. Kırmızın Bosfor sahillerine gelince artık tamamen aç ve perişandırlar. Manen ve maddeten bitkin, yarın ne yapacağını, nasıl yaşayacağını bilmi-

1992

932

3984

5976

17928

1857544

1863

1857

D6

6000/1863

0,7

TDV İŞAM

Kütüphanesi Arşivi
No

3639-6

Kalmuklara dair

Tarihin ve taliin sevkile Asya'daki milli kökünden ayrılarak bugün Avrupa'nın şarkinde, Sovyetler İttihadı dahilinde, Edil boyunda, Don havzasında yerleşen ve miktar itibarile pek büyük olmayan Kalmuk halkının mevcudiyet ve iztirapları hakkında pek az kimsenin malumatı vardır.

Herkes Moğolistan'ı Moğolları ve onun

Fakat Asya'ya dönmek fikrini doğuran sebep daha ziyade Rus hükümet ajanlarının mahallî Kalmuk hanları, Kalmuk ehalesine karşı yaptıkları kaba muameleler ve milli hakları öldüren zulüm ve şiddeti idi.

„Onlar yalan söylerken kızarıyorlar“; „biz bu köpeklerin elinde mahv olacağız, Rusların tahiyetli altında bize iyilik gör-

leteri ric'ata mecbur olmuştur. Kolhoz pazarları köylünün taarrüzünü nisbeten örtmek ve bastırmak niyetile vücutte getirilmiştir.

Kolhoz pazarlarında fiyatlar çok yüksektir. Bu yüksek fiyatlardan daha fazla mutazarrir olanlar gerek siyaseten ve gerekse iktisaden ileri gelen şehir ehalesidir. Mamafî, enfilasyon unsuru amelenin de bütçesine girmiştir. Şöyleki, amelelere mahsus fabrika dükkânlarında maaşlar aynı kaldığı halde fiyatlar gittikçe yük-

Kalmuklara dair

Tarihin ve talim sevkile Asya'daki milli kökünden ayrılarak bugün Avrupa'nın şarkinde, Sovyetler İttihadı dahilinde, Edil boyunda, Don havzasında yerleşen ve miktar itibarıyla pek büyük olmayan Kalmuk halkının mevcudiyet ve iztirapları hakkında pek az kimsenin malumatı vardır.

Herkes Mogolistan'ı, Moğolları ve onun dünyada muazzam bir devlet kuran başbuğu Çingiz Hanı bilir. Fakat bu büyük başbuğun kan kardeşleri olan ve ona gerek askerî seferlerinde gerekse devlet kuruluşu idare işlerinde yakından yardım eden Kalmuklar (Oyratlar) bu gün bir çokları için meçhuldür.

17 ci asır bidayetinde çok kuvvetli ve bir vahdet arzeden Oyrat milleti arasında hüsnüle gelen bir takım dahilî hareketler neticesinde 50 bin aileyi mütecaviz Oyrat şarki Avrupa'ya (Edil boyu) geçerek, orada Kalmuk namı altında yaşıyorlar.

O zamanlar tamamen hür olan, Edil ve Kaspî boyu isteklerinde yerleşen Kalmuk-Oyratlar, maruf Kalmuk Hanı Ayuka'nın vefat tarihi olan 1724 e kadar bu yerlerde yabancı kuvvetlerin tahakkümünden uzak, tamamen müstakil ve başta kendi hanlık hakimiyeti olmak üzere milli bir hayat yaşamışlardır.

Bilahere Rus emperyalizminin tazyiki neticesinde Kalmuklar milli-siyasî istiklallerini kaybederek her hususta hâkim Rusların esareti altında bulunmuşlardır. Fakat Kalmukların Rus esareti altına girmesi birden bire ve arızasız olmamıştır. Şöyle ki Ruslar ötedenberi milli bir hava içerisinde kendi anâne ve adatle müstakil yaşamağa alışmış Kalmukların her adımda mukavemetleriyle karşılaşmış ve onlarla uzun boylu mücadelede bulunmuşlardır.

Zaman geçipte Rus emperyalizmi kuvvet bulunca büyük Rus kuvvetine karşı mücadelenin faydasız olacağını gören Kalmuklar „köpekler“den kurtulmak ve milli istiklallerine tekrar kavuşmak maksadile Asya'ya dönmeği düşündüler. Kalmukları Asya'ya çeken şey ötedenberi canlı bir alaka ve rabite ile bağlı bulundukları ve siyasî, idarî meseleleri müştereken halltikleri oradaki kardeşleriyle beraber milli bir vahdet temin etmek fikri idi. Sırf dinî bir mahiyeti haiz motifler dahi bu fikri takviye ediyordu. Zira Kalmuklar budist idiler ve manevî reisleri Dalay Lama Tibet'te yaşıyordu.

passif bir mukavemet göstermek istididi. Bu tarz mukavemetin ekseriyetle kendisinin imhası pahasına mal olduğunu bildiği halde, köylü şehrin candamarı olan midesine darbe endirecek olan bu silahını elinde çok sıkı tutmaktadır.

Sovyet hükümeti Lenin'in devletçilik hikmetine rucu ediyor. Lenin vaktile demişti ki Rus köylüsünün iki ruhu vardır. Bunlardan biri asırlar boyunca tazyik görmüş, sosyalizme sempati besler, diğeri sebze ve buğday satıcısının ruhudur, ki ser-

Fakat Asya'ya dönmek fikrini doğuran sebep daha ziyade Rus hükümet ajanlarının mahallî Kalmuk hanları, Kalmuk ehalesine karşı yaptıkları kaba muameleler ve milli hakları öldüren zulüm ve şiddeti idi.

„Onlar yalan söylerken kızarmıyorlar“; „biz bu köpeklerin elinde mahv olacağız, Rusların tabiiyeti altında bize iyilik görmeğe ve mes'ut yaşamağa imkân yoktur.“ İşte Kalmuklarda Rus hükümet müessislerine karşı hasıl olan kanaat bu idi. Rus hükümetinin „emperyalist“ siyaseti ve yerli hükümet müessislerinin çekilmez zulumuna artık tahammül edemiyen Kalmuk halkının, nihayet beşte dördü, başta hanları Obuş olmak üzere, Edil boyundan hafi surette tekrar Asya'ya geçtiler. Kalmukların Asya'ya dönüşünden bahsederken Rus profesörlerinden N. N. Firsov diyor ki: „Ecnabiler Rus hükümetine karşı derin bir nefret hissinden başka bir şey besleyemezlerdi. Zira Rus hükümeti onları mütemadiyen aldatmak, istismar etmek ve yekdiğeri aleyhine çevirmekten başka bir şey yapmıyordu“.

Avrupa'nın şarkında meskün bu günkü Kalmuklar, işte vaktile Asya'ya dönen Kalmukların tesadüfen kalmış bir bakiyesidir. Rus hükümeti de bütün zulüm ve tazyikini bu bir avuç Kalmuk bakiyesi üzerinde tatbik ediyordu.

Kalmukların hukuku vaz'iyetleri son derece feci idi. Yukarıda işaret edildiği gibi tekmlil milli haklardan mahrum edilen Kalmuklar, Petersburg'dan tayin edilen vali, ataman gibi Rus memurları tarafından idare ediliyor ve onların tahakkümü altında bulunuyorlardı. Rus âlimlerinden Korniyevski'ye göre hâkim Rus memurları „Kalmuklara bir vahşi gibi bakıyorlardı“, „Memurlar Kalmukların mukaddesatını istihkarla karşıyor, mabetlerini kapıyor ve dinî müesseseler reislerini kendi huzurlarına davet ederek onları Rus hâkimi için dua etmeğe icbar ediyorlardı“.

İşte bütün bunları gördükten sonra Kalmukların ve münevver zümrenin kendi milli haklarını iade etmek ümidile 1917 Rus ihtilâlı büyük bir sempati hissile karşılaşılmasına hayret etmemelidir. İhtilâl bidayetinde Kalmukların milli bir Kurultayı toplandı, Kalmuk halkını idare için bir teşkilat vücutte getirildi ve Kazaklara sıkı bir rabite tesisine karar verildi. Bilahere „Oktobr ihtilâlı“ müteakip, Kalmuk

best ticarete, ferdi ziraat üsullerine can atar. Binaenaleyh Sovyet rejimi ancak köylü ile bir lisan ve anlaşma yolu bulunduğu takdirde ki hayatını tahti emniyete alabilir.

Şimdiki Sovyet reculi bu kabil lisan ve anlaşmayı kolhoz pazarlarına vücut vermekte bulmuştur. Fakat şimdilik köylünün bu tarz anlaşmadan memnun kaldığını gösterecek alametler yoktur.

halkı „siyah“ Rus tahakkümünden „kızıl“ Rus tahakkümü altına geçti.

Yeni zihniyet, yeni meslekler talim eden „Oktobr ihtilâlı“ Kalmuk halkı için temamen yabancı, anlaşılması güç, bayağı bir şeydi. Yeni „talime“ göre Kalmukların asırlardan beri faydalı bildiği şey müzür, lüzumlu gördükleri şey de lüzumsuzdu. Adat ve ananata bağlı olan Kalmukların dinî-„halkın afiyonu“, ailesi-„muzür ve çürük bir şey“, tarihi anâne ve büyüklere hürmet gibi adatı-„eski hayatın müzür bakiyesi“, mülkiyeti şahsiye-„inhilâl eden kapitalizmin uydurması“ gibi telakki edildi ve muhtelif emirlerle „eskiliğin“ kökü kesilmeğe başlandı. Ferdi hürriyet yerine — kollektif; şahsî teşebbüs yerine — fırka emri kaim oldu.

Tabii, bütün bunları Kalmuk şuurı hazm edemiyor ve neticede her Kalmuk bolşevikler için „imhası lâzım bir sınıfı düşman“ oluyordu. Vaz'iyet bu şekle girince Kalmuklar da Kazaklarla beraber kendi beşerî hakları, vicdan hürriyetleri namına bolşeviklere karşı yapılan mücadelede aktif bir surette iştirak ettiler. Bu uğurda iki seneden fazla yürüttükleri gayri müsavî mücadelede bir çok kurbanlar verdikten sonra nihayet Rus bolşeviklerinin amansız imha siyasetlerine, zulüm ve tazyiklerine maruz kaldılar. Servetleri ellerinden alındı ve zenginler birer dilenci halına getirildi. Kalmukların felaketi yalnız bununla kalmıyordu. Önde „kızıl“ yetmiyormüş gibi, arkadanda „beyaz“ Ruslar vuruyordu. İki taraftan tazyik edilen Kalmuklar bilhassa kadınlar, süt emer yavruları, emval ve hayvanlarla göç etmeğe başladılar. Bunlardan bir çoğu uzun yollar boyunca daha yolda iken aklıktan, hastalıktan öldü ve ancak az bir kısmı Kara deniz sahillerine çıkabildi. En son ve büyük manevî darbeyi Kalmuklar Novorossiysk ve Kara denizinin diğer limanlarındaki vapurların sahibi kesilen „beyaz Ruslardan“ yediler ve unutulmaz tahkirâmîza kaba muameleleri onlardan gördüler.

Bolşevik zülmünden halas olmak için bir an evvel vapura atlamak isteyen her Kalmuğun öüne bir süngü dikiliyor ve „beyaz Rus“ askerî söyle bağıryordu: „Nereye sokuluyorsunuz, bolşevikler sizi keşince kıyamet kopmaz, haydi geri!“

Yalnız bu kadar değil. O sıralarda Novorossiysk taraflarında „kızılara“ karşı kahramanca mücadele eden genç Kalmuk alayına bile vapurlarda yer verilmedi ve neticede alay „kızıl“ın pençesine bira-

raftar grubu vücutte getirmeye muvafak olmuşlardır. Buna karşı sovhozun fırka şubesi tamamen lakayt kalmış ve „hükümet aleyhine“ müteveccî bu hareketin öüne geçmemiştir. Gazette, Sovyet hükümetinin her taraftan tehlike ile muhat bulunduğu bir zamanda ziraat sahasında yapılan bu hayatin cinayetinden başka bir şey olmadığını kaydettikten sonra sovhozun derhal islahını ve müsebbiplerin mes'uliyete celbini talep etmektedir.

kıldı. Bu acıyı Kalmuk halkının unutmamasına imkân yoktur. Rusların bu gayri insani muamelesi halkın edebiyatında bile yer bulmuş ve bu adaletsizliği terennüm eden bir çok şarkiler vücutte getirilmiştir.

İşte bu suretle yurdundan, zengin olarak ayrılan Kalmuklar, yollarda servetlerini gâypederek Kara deniz sahillerine hasta bir vaz'iyette çıktılar. Kırimdan Bostor sahillerine gelince artık temamen aç ve perişandılar. Manen ve maddeten bitkin, yarın ne yapacağını, nasıl yaşayacağını, bilmiyen Kalmuk muhacirleri işte bu suretle öteberiye Bulgaristan, Yugoslav, Fransa, Polonya, Çekoslovak'ya gidip oralarda bir parça ekmek bulmak için en ağır işlerde, amele gibi, çalışmağa başladılar.

Fakat muhaceretin ağır şeraiti, yarınki ekmeği temin endişesi, muhacir-Kalmuğun maneviyatını, ruhi ihtiyaçlarını öldüremedi.

Dinî ve medenî faaliyet bu gün bilhassa Çekoslovak ve Yugoslavya'da canlandırılmış ve muntazam bir hale getirilmiştir. Bundan başka Kalmukların milli-siyasî mes'eeleri de yok değildir. Muhacerette „Halmark Tangaçin Tuğ“ (Kalmuk milletinin bayrağı) namı altında teşekkül etmiş bir Kalmuk siyasî teşkilatı olduğu gibi bu teşkilatın mürevvici efkârı olmak üzere bir mecmua dahi tesis edilmiştir. Mecmuanın maksat ve fikri şöyle hulasa edilebilir:

- 1 - Milletlerin istiklâlî fikrine hizmet,
- 2 - Kazaklarla beraber kendi milletinin istihlas ve istiklâlî için mücadele etmek,
- 3 - Don, Kubanlı be sairlerinden ibaret olmak üzere müstakil bir Kazak devletinin teşekkülüne elden geldiği kadar yardım etmek.

İşte, Uzak Şark'tan gelen ve bu gün siyasî bir muhacir gibi Garpta yaşamak iztirarında bulunan Kalmukların muhaceret hayatı ve onları meraklandıran siyasî ve harsi mes'eeler!

Bu gün Rusya'da bolşevik mahkumiyeti altında bulunmak felaketine maruz kalan Kalmuk milletinin esas kütesi, diğer milletlerle beraber, bolşeviklerin bütün cehennemî hayatını, tehlikeli, feci tecrübelerini görmüş ve acılarını tatmış bulunuyor.

Orada şimdi budizm ruhanileri imha edilmiş, zaten az miktarda bulunan Kalmuk münevverleri kurşuna dizilmiş, hasılı: iktisadyatı, dinî, hayatı, adat ve ananati altı üstüne getirilmiştir. Ve tabii her yerde olduğu gibi bunların yerine „Marksizm“, „Leninizm“, „kolhoz“, „kollektivize“, „dinsizlik“ ve „jurnalçılık“ gibi bolşevizm mahsulleri kaim olmuştur.

Rusya'da iğtişâş hareketleri

Son günlerde Berlin ve Varşova gazetelerine akseden mevsuk malumata göre Rusya'nın bir kaç mahallinde açlık yüzünden iğtişâş hareketleri başvermiş ve bu hareketler Sovyet hükümeti, diktatör Stalin aleyhine açık bir nümâyış mahiyetini almıştır.

Berlin gazeteleri Ekaterinburg'da vuku bulan iğtişâş hareketini şöyle anlatmaktadır: Eylül ortalarında Ekaterinburg şehrinin pazar meydanına karısı, çocukları beraber toplanan ameleler meydana bulunan kooperatif dükkân ve ambarlarını çevirmişlerdir. 8 kişilik bir heyet kalabalıktan ayrılarak, kooperatif memurlarına müracaatla erzak ve manufaturun derhal taksim ve tevziine başlanılması talebinde bulunmuş, diğer bir grup amele de bütün telefonları ellerine almışlardır. Amele heyetinin uzun müzakeresini beklemeyen kalabalık, dükkân ve ambarlara sokularak şeker, un, bulgur, patates gibi erzacı tışarı çıkardıktan sonra pazar meydanına gelen Verhitesk fabrikası ameleleri „Kahrolsun Stalin“, „Kahrolsun komünistler“ diye, yüksek sesle bağırarak, ve hükümet dükkânlarını taşlamışlardır. Ameleler malları temamen tükettikten sonra dükkâna gaz yağı dökerek yandırmışlardır. Hadise maheline gelen G.P.U. süvari hissesi kalabalığa ateş açmış ve meydana çerirerek kaçanları takibe koyulmuşlardır.

Amele iğtişâşı ancak akşama doğru bastırıldı bilmiştir. Bilahere yapılan tahkikattan anlaşıldığına göre yangın neticesinde 5 ambar ve 20den fazla dükkân yanmış, müsademe neticesinde de yüzden fazla amele ölmüş ve yaralanmıştır. Tenkili müteakip külliyeleli tevkifler yapılarak, şehirde örfi idare ilan edilmiştir. Bundan başka Varşova gazetelerinin verdiği habere göre bu hadiseden bir kaç gün sonra Odesa liman ameleleri arasında dahi bir iğtişâş vuku bulunmuş ve ameleler erzaklarının ve maaşlarının azalması yüzünden ayaklanmışlardır. Az bir zamanda alevlenen hareket şiddetli bir müsademe şekli-

Çarlığın siyaseti yüzünden kasten cahil bırakılan, siyaseten zayıf, iktisadiyat itibarıyla fakir olan Kalmuk milleti şimdi Rus bolşeviklerin zulüm ve işğencesi yüzünden ikiye bölünmüş ve her ikisi iztirap içerisinde bulunuyor, biri-bolşevik mahkûmiyeti altında, diğeri — muhaceret hayatı-

İran'da

Sovyet konsoloshanesi avlusunda 6 ceset bulundu

Enzeli muhabirimizin yazdığına göre Enzeli'nin yeni yapılmış bulvarını genişlendirirken Sovyet konsoloshanesine ait olan ve konsoloshane avlusunda bulunan eraziden bir kısmını bulvara katmak lâzım gelmiş, ameliyat esnasında topraktan 6 ceset meydana çıkmıştır. Sovyet konsoloshanesinde öldürüldüğüne bahçesinde toprağa bastırılmış olan bu 6 „kurban“ın hüviyetini meydana çıkarmak için polis çalışmaktadır. Gilan valisi ağayı Divan Beyi bizzat Reş'ten Enzeli'ye gelerek tahkikatı idare etmektedir.

Gerek İran hükümet muhafilinde, gerekse muhaceret ve halk içinde bu hadise büyük bir heyecanı mucip olmuştur.

Bolşeviklerin konsolosluk ve sefaret binalerinde cellatlıkla iştiğal ettikleri hakkında bu vakte kadar bir çok Avrupa matbuatında haberler çıkiyordu ise de Enzeli'de bulunan 6 ceset bolşeviklerin kanlı cinayetlerini isbat eden delillerden biri ad-dolunabilir.

Komünistlerin tevkifi

Hazirandan başlayarak Gilan'daki Sovyet müesseselerinde çalışmakta olan memurlar arasında İran hükümeti tevkifatı icra etmektedir. Bunlardan şimdiye kadar 200 kişi sürgün edilmiştir. Mevkulardan İran tabiyetinde olanlar cenubi İran'a, Sovyet tab'aları ise Bakü'ye sevkedilmişlerdir. Sürülenler arasında Sovyet ticaret müesseselerinin müdürlerinden ve kâtiplerinden bir çok kimselerde vardır.

ni almış ve G.P.U. memurlarile yapılan müsademe ameleden 10 kişi ölmüş ve 40 kişi yaralanmıştır. Tevkif edilen 50 kişi meydanında sosyal-demokrat hafi teşkilatına mensup oniki talebe dahi vardır. Talebeler iğtişâş teşkil etmek cürmü ile itham edilmişlerdir.

nın ağır şeraiti içerisinde vatancüda bir halde. . . .

Fakat Kalmuk muhacereti bütün bu iztiraplara tahammül ederek geçişürriyet güneşinin doğacağına kuvvetli bir iman besliyor ve bu imanla mücadele ediyorlar.

Şaviba Balinov

Müşterek Kafkasya cephesinde

Kafkasya konfederasyonu hakkında

Kafkasyalı milli muhaceret teşekkülleri arasında müstakbel Kafkasya konfederasyonu misakına ait yapılan hazırlıkları haber alan Reş'te münteşir „Terğip“ nam İran gazetesi bu mevzuu tahsis ettiği baş makalesinde Kafkasyalı milletlerin müstevli Rus — bolşevikliğine karşı dahilde icra etmekte oldukları yılmaz mücadele ile beraber, haricteki Kafkasyalı siyasi mültecilerin dahi müstakbel Kafkasya milli birliği uğrunda çalışmakta olduklarını taktikâr bir lisan ile kaydetmektedir.

Kafkasya'da büyük bir demir yolu

Maverayı Kafkasya sovyet gazetelerinin verdiği malumata göre Sovyet hükümeti 2ci beş senelik planda şimali ve cenubi Kafkasya'yi doğru bir demir yolu ile birleştirecek elektrikli yeni bir hattı kebir inşasına karar vermiştir. İktisadi bilhassa askeri noktadan mühim olan yeni hat şimali Kafkasya ile cenubi Kafkasya yani Azerbaycan, Gürcüstan ve Ermenistan ile

Azerb. özbek köylüleri

Tebriz muhabirimizden aldığımız malumata göre geçen senelerde pamuklukla meşgul olmak maksadile Türküstan'dan Azerbaycan'ın pamuk mın-takalarından Mugan ve Ağdam'a göçürülen Özbek köylüleri vaz'iyetlerinin perişanlığı dolayısıyla Azerbaycan'ı terdiren terkederék Türküstan'a dönmektedirler. 2000 aileyi mütevaciz Özbek köylülerine, Türküstan'dan köçürülürken, bolşevikler tarafından büyük vaatlerde bulunulmuştu. Bilahere bolşevik vaatlerinin yalandan başka bir şey olmadığını gören ve sefil, perişan vaz'iyette bulunan Özbek köylüleri, yeğâne kurtuluş çaresini yurtuna dönmekte bulmuştur. 2000 aileden şimdi kala-kala

kip ric'ata mecbur oldu. İşgal tehlikesi Azerbaycan'ın ikinci merkezi — Gence'yi dahi sarmak üzere idi.

Tehlikeyi sezen hükümet ordu göndermek suretile yardımda bulunması için Türkiye'ye muracaatta bulundu. Türkiye kartalları tam ağır bir zamanda, yani bolşeviklerin Gence yakınındaki Mususlu istasyonuna yaklaşıkları sırada yetiştirler. İmdade gelen Türk hisseleri bizim kut'alarla beraber bolşeviklerin taarrüzünü durdurarak onları iki hafta sonra yeniden Ağcakabula tahfete mecbur ettiler. Bizim pıvade bir-

asil Rusya arasındaki kara yolunu 100 kilometre kısaltmış olacaktır.

Yeni hat gayet zengin kalay ve bakır madenlerinden geçeceği gibi gene bu yol vasıtasile Kızıl Ordu cenubi Kafkasya'da az zaman içinde tahaşşüt edebilecektir ki Sovyet hükümetinin yeni hat inşasında takip ettiği gaye daha ziyade bu askeri noktadadır.

Yeni aziller

„Komünist“ gazetesinde (Nr. 202) okunduğuna göre son zamanlarda Mav. Kafkasya demir yollarını istila eden sui istimal, hırsızlık, intizamsızlık ve sık sık vukubulan demir yolları kazalarına nihayet vermek maksadile demir yolları komiserliği noksanların telafisi için ittihaz etmiş olduğu tedbirler meyânında bir çok mes'ul memurların azlma dahi karar vermiştir. Demir yolları komiser muavini Mirovonof'un imzasile tebliğ edilen karare göre umum nakliyat müdürü mühendis Malikof, maliye şubesi müdürü Kehinof, 3-cü mıntaka müdürü Kuryakin mevkilerinden azledilmiş ve demir yolları müdürü Pozdeyef muavini P. Orconokidze ve diğer bir çok mes'ul memurlar şiddetle tektir edilmişlerdir.

500 aile ancak kalmıştır. Bu gidişle bunların da terdiren Azerbaycan'ı terkedercekleri muhakkaktır.

Türküstan köylüleri için bilahere tahammül edilemeyecek bir şerait vücude getirileceği hiçte beklenmedik bir şey degildi. Zira yerli Türk halkı aklıktan ötürken Rusya'dan kafilere kafilere getirtilen Ruslar için nisbi bir rıfah temin eden hâkim Rus komünistlerinin diğer bir Türk unsurunun Azerbaycan'da kökleşmesine imkân vermiyerek muvakkatı istifadeyi müteakip ona avdet yolunu göstermesi „Lenin milli siyaseti“ namına yapılan Rus şövenliği ve kızıl emperyalizm siyaseti icabatındandır.

2ci Karabağ süvari alayı olmak üzere iki kısme ayrılmıştı. Çavuş ve baş çavuş yetiştirmek için Gence'de bir talim taboru vücude getiriliyor. Ağdam'da ise bir metralyoz talim taboru ve miralay R. Şihlinski tarafından bir topçu müfrezesi teşkil ediliyor. Gence'de bir istihkâm mektebi açılıyor. 1918in Mayısında bir çok Leh, Gürcü ve Şimali Kafkasyalı zabıtlar Azerbaycan'a gelerek askeri hizmete giriyor ve Azerbaycan'ın ordu teşkilatı ve islahı işlerinde büyük yararlıklar gösteriyorlardı.

Ferik Sulkevic (Vilna) Lehistan Tatar-

Azerbaycan ordusu hakkında hatıralar

5 ambar ve 20den fazla dükkân yamış, mäsademe neticesinde de yüzden fazla amele ölmüş ve yaralanmıştır. Tenkili müteakip külliye tevkipler yapılarak, şehirde örfi idare ilan edilmiştir.

Bundan başka Varşova gazetelerinin verdiği habere göre bu hadiseden bir kaç gün sonra Odesa liman ameleleri arasında dahi bir iğtişaş vuku bulunmuş ve ameleler erzaklarının ve maaşlarının azalması yüzünden ayaklanmışlardır. Az bir zamanda alevlenen hareket şiddetli bir mäsademe şekli-

Çarlığın siyaseti yüzünden kasten cahil bırakılan, siyaseten zayıf, iktisadiyat itibarile fakir olan Kalmuk milleti şimdi Rus bolşeviklerin zulüm ve işğencesi yüzünden ikiye bölünmüş ve her ikisi iztirap içerisinde bulunuyor, biri-bolşevik mahkûmiyeti altında, diğeri — muhaceret hayatı-

Azerbaycan ordusu hakkında hatıralar

Malûm olduğu üzere Azerbaycanlılar Cenubi Kafkasya'nın diğer müslümanları gibi Çarlık devrinde askeri mükellefiyetten muaf bulunuyor ve bunun yerine bedel kabilinden hükümete hususî vergi veriyorlardı. Askeri mükellefiyet kanununun Azerbaycanlılara dahi teşmil edilmesi hususunda devlet dumasında bulunan Azerbaycan müessillerinin vuku bulan teşebbüsleri, Rus hükümeti tarafından nazarı dikkata alınmıyordu. Şüphesiz bu ihmale sebep, bizim coğrafi vaz'iyet itibarile kardeş Türkiye hükümetile komşu olmamız idi. Bu vaz'iyet harbi umuminin bîdayetine kadar devam ettikten sonra nihayet 1917de hükümet, Azerbaycanlılardan bir süvari alayı teşkiline karar verdi ve Tatar süvari alayı namile bir alay vücade getirildi. Alay, büyük kinyaz Mihail Aleksandroviç'in Kafkasya yerli fırkasına dahil bulunuyordu. Rusların garp cephesindeki harpte büyük yararlıklar gösterdiği için alay iyi bir nam kazanmıştı. Çar Nikola'nın sukutunu müteakip ihtilâl zamanında teşekkül eden muvakkati hükümet, Maverayı Kafkasya müslümanlarından ibaret bir kolordu teşkiline müsaade etti. Yeni teşekkül eden bu kolorduya komandan olarak ferik A. A. Şihlinski tayin edilmiştir. Ben şahsen o sıralarda Romanya cephesinde bölük komandanlığında bulunuyordum. Muvakkati hükümetin bu musaadensinden bilistifade Kafkasya'ya hareketle ferik Şihlinski'nin emri altına geçtim. Kolordu teşkil edilirken ancak kolordu ve fırka erkânı harbiyeleri teşkil edilebildi, çünkü muvakkati hükümet düşmüş ve Rusya'nın idaresi başına Lenin geçmişti.

Kafkasya'da hadiseler çok süratle inkişaf ediyor ve ilerliyordu. Kafkasya bolşevizmden çok uzak bulunuyor ve ona yabancı idi. Yeni tarihi bir yola girmek üzere bulunan Kafkasya'da Maverayı Kafkasya Seym'i teşekkül etti ve 1918in ilk baharın-

yet tab'aları ise Bakü'ye sevk edilmişlerdir. Sürülenler arasında Sovyet ticaret müesseselerinin müdürlerinden ve kâtiplerinden bir çok kimselerde vardır.

ni almış ve G.P.U. memurlarile yapılan mäsademe ameleden 10 kişi ölmüş ve 40 kişi yaralanmıştır. Tevkif edilen 50 kişi meyânında sosyal-demokrat hafi teşkilatına mensup oniki talebe dahi vardır. Talebeler iğtişaş teşkil etmek cürmile itham edilmişlerdir.

nın ağır şeraiti içerisinde vatancüda bir halde. . . .

Fakat Kalmuk muhacereti bütün bu iztiraplara tahammül ederek hüriyet güneşininin doğacağına kuvvetli bir iman besliyor ve bu imanla mücadele ediyorlar.

Şaviba Balinov

da Şimali Kafkasya'da Dağlılar cumhuriyeti, Cenubi Kafkasya'da Azerbaycan, Gürcüstan ve Emenistan olamk üzere 4 cumhuriyetin istiklâli ilan edildi. Artık Kafkasya'da bolşevizme karşı mücadele başlamış bulunuyordu.

Bolşevikler Azerbaycan'ın Rus ehali nisbeten daha fazla olan Bakü şehrinde çok kuvvetli idiler. Diğer şehirlerde ise Ruslar nisbeten çok azdı ve az bir zamanda buraların istihlâsına muvaffak olundu.

Harekete geçmiş Azerbaycan'ın merkezini — Bakü'yu kurtarmak lâzım idi. Bu mühim mes'eleden büyük rol, harbi umumî cephesinden yeni dönen ve genç cumhuriyetin yeğâne müteşekkil, müsella kuvvetini teşkil eden Tatar süvari alayının üzerine düşmüştü. Tatar alayına yardım maksadile başlıca olarak talebe ve münevverleri ihate eden ayrıca „Yeşil askeri teşekkül“ namile yeni bir kuvvet ihzar edildi. Bu yeni teşekkülün komandası bana verilmişti. Süvari bölüğüne miralay Rafibeyli komanda ediyordu. Bu sıralarda Gürcü hükümeti de bize zirhli katar göndermişti.

İşte bu gayri kâfi kuvvetle Bakü'yu işgal için ihzarat ameliyesine başlanıldı. Az bir zamanda Bakü'nün yakınığında bulunan Balacari istasyonuna kadar bütün Azerbaycan bolşeviklerden temizlenmişti. Bu muvaffakiyeti gören ve büyük tehlike sezen bolşevikler çarlığın eski yolunu takibe başladılar, yani, bir milleti diğeri aleyhine çevirdiler. Neticede Bakü ve Şemahi'de „Mart hadisesi“ namile maruf müessif hadiseler vuku buldu. Ermenileri müslümanlar aleyhine çeviren bolşevikler Ermenilerle beraber bu iki şehirde müslüman ehaliyi katliâme başladılar. Aynı zamanda Ermeni gönüllüleri Bakü'yu mudafaa eden bolşevik sıralarını takviye ediyorlardı. Ağcakabul istasyonuna kadar ilerlemiş bulunan bizim küçük kıtamız şiddetli mäsademeyi mütea-

kip ric'ata mecbur oldu. İşgal tehlikesi Azerbaycan'ın ikinci merkezi — Gence'yi dahi sarmak üzere idi.

Tehlikeyi sezen hükümet ordu göndermek suretilele yardımına bulunması için Türkiye'ye muracaatta bulundu. Türkiye kartalları tam ağır bir zamanda, yani bolşeviklerin Gence yakınığında Mususlu istasyonuna yaklaşıkları sırada yetiştiriler. İmdade gelen Türk hisseleri bizim kıt'alarla beraber bolşeviklerin taarrüzünü durdurarak onları iki hafta sonra yeniden Ağcakabula ric'ata mecbur ettiler. Bizim piyade hisselerimiz Türkiye piyade hisselerine dahil bulunuyor ve müşterek hareket ediyorlardı. Ben de o sıralarda zirhli katar komanda ediyordum.

Uzun ve şiddetli mäsademelerden sonra nihayet Bakü 15 Eylül 1918de müşterek Türk — Azerbaycan orduları tarafından işgal edildi.

Hükümet Bakü'ya nakletti ve harbiye nazirlığına topçu generalı Samet Bey Mehmandar tayin edildi.

10 Teşrin Sani 1918de Mondrus muahedesi mucibince Türkler Azerbaycan'ı tahliye mecbur kalmıca, Bakü İngilizler tarafından işgal edildi. Harbiye nezareti tekrar Gence'ye nakletmek mecburiyetini hissetti, Azerbaycan ordusunun teşkili işte bu zamandan, yani Gence'ye nakilden sonra başlar.

Erkânî harp ve ordu hisselerinin teşkilinde esas olmak üzere Rus nizamına ve kadroları alınmıştı. Harbiye naziri muavinliğine A. A. Şihlinski, büyük ekânî harbiye reisliğine general Selimof, erkânî harbiye nöbetçi cenerallığına cen. Gaydabaşı tayin edilerek büyük erkânî harbiyenin bütün şubeleri teşkil edilmişti. Harbiye naziri general Mehmandar Türkler tarafından açılmış Gence harbiye mektebini yeniden teşkil ederek mektep reisliğine miralay Keseminski'yi tayin etmişti. General Yusufov Ağdam'da birinci piyade fırkasının teşkiline şuru etmiş ve fırka erkânî harbiye reisliğine miralay Samet Bey Rafibeyli tayin edilmişti. Fırkaya birinci Cevanşir piyade alayı, 2ci Zakatal ve 3cü Gence piyade alayları dahil bulunuyordu. Birinci Cevanşir alay komandanı ben, 2ci Zakatal alayına Demirof, 3cü Gence alayına prens Kacar komanda ediyordu. (1919un ilk baharında 3cü Gence alayının komandanlığını o zamana kadar Kırım cumhuriyeti ordusunda bulunan, bilahere Türklerin Azerbaycanı işgalını müteakip Azerbaycan'a gelen Kâzim Bey almıştı). Tatar süvari alayı da birinci süvari Tatar alayı ve

mül emilimecek bir şerait vücade getirilmediği hiçte beklenmedik bir şey degildi. Zira yerli Türk halkı açlıktan ölürlen Rusya'dan kafile kafile getirtilen Ruslar için nisbi bir rifah temin eden hâkim Rus komünistlerinin diğeri bir Türk unsurunun Azerbaycan'da kökleşmesine imkân vermeyerek muvakkati istifadeyi müteakip ona avdet yolunu göstermesi „Lenin milli siyaseti“ namına yapılan Rus şövenliği ve kızıl emperyalizm siyaseti icabatındandır.

2ci Karabağ süvari alayı olmak üzere iki kısme ayrılmıştı. Çavuş ve baş çavuş yetiştirmek için Gence'de bir talim taburu vücade getiriliyor. Ağdam'da ise bir metralyoz talim taburu ve miralay R. Şihlinski tarafından bir topçu müfrezesi teşkil ediliyor. Gence'de bir istihkâm mektebi açılıyor. 1918in Mayısında bir çok Leh, Gürcü ve Şimali Kafkasyalı zabıtlar Azerbaycan'a gelerek askeri hizmete giriyor ve Azerbaycan'ın ordu teşkilatı ve islahi işlerinde büyük yararlıklar gösteriyorlardı.

Ferik Sulkeviç (Vilnalı Lehistan Tatarlarından) erkânî harbiye reisliğine tayin ediliyor ve erkânî harbiyenin gerek teşkilat ve gerekse ameli işlerinde aktif bir iştirak gösteriyordu). Miralay Dunin-Martsinkeviç (Leh) Azerbaycan ordusuna bîdayeti teşekkülünden itibaren intisap ederek bolşeviklele vukubulan harplerde iştirak ediyor Azerbaycan'ın bolşevikler tarafından istihlâsına kadar süvari-cebel-topçu diviziyonuna komandanlık yapıyordu.

General Sulkeviç general Selimofla beraber ordu hisseleri için kat'ı bir kadro ihzar etmişlerdi. Bu kadroya göre gerek süvari ve gerekse piyade fırkası 3 alaydan teşekkül ediyordu. Piyade alayı 3 tabur, 3 metralyoz bölüğü (her birinde 8 metralyoz), süvari istikşaf komandası, istihkâm bölüğü, rabita komandası ve levâzım bölüğünden ibaret bulunuyordu. Bundan başka her alayda bir talim komandası ve orkestro bulunuyordu ki buralara tabor askerleri gönderiliyordu. Taborda sünğününün sayı 650yi buluyordu. Süvari ve topçu alaylarının kadrosu Rus ordusunda olduğu gibi bırakılmış ve buna dokunulmamıştı.

Fırkalar (süvari yahut piyade) bilavasita erkânî harp reisine tabi bulunuyor. (Azerbaycan ordusunda büyük erkânî harbiye reisi ordunun talimile, erkânî harbiye seferberlik planı, tehsilat yapmak gibi ameli işlerle meşgul oluyordu.) Kadroların yeniden teşkili işinde general Selimof'a yardım etmek maksadile harbiye nazirinin emri birinci piyade fırkası general Yusufov'un riyaseti altında hususî bir komisyon ihdas edildi. Komisyonunda âza olarak miralay R. Şihlinski ve ben vardım.

(Arkası var.)

Erkânî harp miralay

İsrail

*) Ferik Sulkeviç Azerbaycan'ın bolşevikler tarafından istihlâsını müteakip Bakü'da bolşevikler tarafından kursuna dizilmiştir.

Türkiye'de

Büyük bir dil kongresi

İstanbul gazetelerinin verdiği malumata göre Gazi Mustafa Kemal Paşa Hz.-inin himayeleri altında çalışan Türk dili Tetkik Cemiyeti ilk kurultayını Eylül ayının sonunda yapacaktır. Dolmabahçe sarayında toplanılacak kurultayda konuşulacak mevzular hakkında Cemiyetin bir nizamname gibi kabul ve tebliğ ettiği esaslar şunlardır: Türk dilini menşelerine, ilmi, medeni ihtiyaçlara ve müstakbel inkişafına göre tetkik ve tesbit etmek. Bundan başka Türk dilinin etimolojik noktadan, İndo-Avrupa dillerle münasebeti hakkında da sözler söyleyecektir.

Kadın, erkek, her Türk yurttaş, Türk dili Tetkik Cemiyetinin azası olduğundan, beyanname bütün yurttaşların kendilerini kurultaya davetli sayabileceklerini kaydettikten sonra, orada filen çalışmak, yani şahsen söz söyleyerek munakaşalara katılmak istiyenlerin evvelce isimlerini bildirmelerini haber veriyor.

Her hangi millete mensup olursa olsun, arzu eden dil üleması Türk dili Tetkik Cemiyetinin bu kurultayına iştirak edebilecektir.

Beyanname mühim bir nokta olarak şuda var ki bu ilk kurultay Türk dili Tetkik Cemiyetinin Ankara'da çalışacak umumî merkez heyetini seçecek ve Cemiyetin bütün yurda şamil teşkilatını dahi kuracaktır.

Beynelmilî edebiyat akademisi

„Cumhuriyet“ gazetesinin yazdığına göre teşekkül etmek üzere bulunan „Beynelmilî edebiyat akademisi“ Türkiye'yi temsil etmesi için büyük şair Abdülhak Hâmid'e muracaat etmiştir.

Fransa'nın bir çok maruf profesör ve edipleri tarafından gönderilen muracaat mektubundan anlaşıldığına göre Abdülhak Hâmid'in tavsiye edeceği Türk muharrirlerinin eserleri bir tabii şirketi tarafından her lisanda neşredilecek ve dünyada az tanınmış Türk ediplerine bir şöhret temin olacaktır.

Türk tarihinin ana hatları

İstanbul gazetelerinde okunduğuna göre Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti „Türk tarihinin ana hatlarını“ yazmak üzere bazı zevatın ihtisaslarından istifade etmeğe karar vermiştir.

Eylülün onunda Dolmabahçe sarayında içtima yapan bu zevat Türk milletinin medeniyete hizmetlerini gösterecek olan bu büyük eserin muhtelif kısmı ve fasıllarını tayin etmişler. Eserin en mühim kısımlarını yazacak olanlar arasında Azerilerden

Bir zafer ve bir mâtem

Varşova'dan mektup

Bu seneki beynelmilî yaz müsabakaları Lehlere bir çok muvaffakiyet ve zaferler getirdi. „Olimpiyad“daki koşma, atlama, „Riga“daki at koşusu gibi fizik ve atletik müsabakaların fevkinde Lehlere cihan şöhreti kazandıran ve aynı zamanda ilim ve fen sahasında değerli bir kıymet verdiren hadise, Almanlar tarafından teşkil olunupta Berlin'de cereyan eden beynelmilî Avrupa tayyare müsabakasında kazanılan zafer oldu.

Malûm olduğu üzere bu müsabakada Lehli mühendisler tarafından orjinal bir sistem üzerine yapılmış bulunan Leh tayyaresi ile uçan Lehli mülazim Zvirko birinciliği kazanmıştı. Mezkûr tayyareyi inşa eden mühendislerden Vigura dahi kendisine refakat etmişti.

Leh teknikleri ile tayyareçiliğinin beynelmilî üstünlüğünü temin eden bu hadisenin kahramanları Varşova'ya birer „Mîllî kahraman“ sıfatıyla gelmiş, gerek resmi muhafil ve gerekse ehali tarafından emsali görülmemiş büyük bir heyecan ve sevinçle adeta padişahlar için bile müyesser olmayan bir tezahüratle istikbal edilmişlerdi.

Avrupa'nın müstait milletlerinden birini teşkil ettiği halde, yüz seneden beri istiklâhna fasıla verilerek esaret altında

tutulan bu millet şimdi istiklâhını iade etmek suretile, millî kuvvetlerini serbestce inkişaf ettirmek imkânından doğan bu medeni muzafferiyetin neşesile sevinç heyecanları geçirmekte iken, heyhat, kahramanların feci ölümü ile neticelenen bir hava kazası yüzünden esefli mâtem günleri yaşamak mecburiyetinde kaldı.

Lehli tayyareçilerin Prag'da yapılmakta olan tayyare bayramına iştirak maksadile Varşova'dan uçarken hudutta müthiş bir fırtına yüzünden düşerek feci surette öldükleri cihan matbuatına aksetti.

Kahramanların şu suretle ölüşleri bütün Lehistan'da millî bir mâtem şeklini aldı. Geçen perşembe bütün Varşova defin merasimine iştirak etti. Teşyi merasiminde yüz binlerce ehali vardı. Hükümet namına icra olunan defin merasimine sayısız millî müesseselerden maada Lehistan hükümeti nezdinde bulunan kor diplomatik dahi iştirak etti, aynı zamanda Varşova'da mukim muhtelif millî koloniler de bu elim hadise dolayısıyla Leh milletinin mâtemine iştirak ettiler. O cümleden olarak Varşova'da mukim Azerbaycan kolonisi namına müteveffa kahramanların aileleri ile beraber resmi hükümet makamlarına taziyet telgrafları gönderilmiştir.

19. 9. 32

***

Troçki'nin viza mes'elesi

Şimdi İstanbul'da ikamet etmekte bulunan sabik Sovyet komiseri Troçki'nin tedavi edilmek maksadile Avrupa'ya çıkmağa çalıştığı, fakat müteaddit Avrupa hükümetleri nezdinde vukubulan müsaade teşebbüslerinin akim kalarak hiç bir yerden viza almağa muvaffak olmadığı malûmdur.

Bir müddet evvel Çekoslavak seyfiyelerinden birisinde tedavi edilmesine Çekoslavak hükümeti tarafından resmen müsaade edilerek viza verildiği haberi matbuat vasıtasile teyyüt etti. Çekoslavak hükümeti müsaadeyi verirken merhumun siyasiyatle kat'iyen iştiğal etmeyeceğini ve sırf tedavisine bakacağını dahi şart koymuştu. Şartı kabul eden Troçki'nin harekete hazırlandığını haber veren Avrupa matbaatı bir kaç gün sonra Çekoslavak hükümetinin müsaade kararını geri aldığı, binaenaleyh viza vermekten imtina ettiğini haber verdiler. Bilahere anlaşıldığına göre hükümetin kararı geri almasına mühim sebep Çekoslavak gazetelerinin hemen-hemen hepsi tarafından yapılan şiddetli protestolar olmuştur. Malûm olduğu üzere vak-

seslerine maruz kalan hükümet, nihayet müsaade kararını, geri almak ve viza vermekten imtina etmek mecburiyetinde kalmıştır.

Çekoslavak gazetelerinin bu hakta neler yazdıklarına dair karilerimize bir fikir vermek için bazılarını hülasa ediyoruz; Kararın geri alındığından bir gün evvelisi en çok münteşir gazete olan „Yeni Siyaset“ gazetesi bu hususa tahsis ettiği başmakalesinde diyor ki: „Çek kanını akıtmış olan Troçki'nin yeri Çek seyfiyeleri değil, Prag'ın merkezi hapisanesidir“.

Nosyonel-demokratların „Halk Yaprakları“ nam gazeteleri ve bir çok gazetelerin bu kabul neşriyatlarını müteakip en fazla itiraz sesini Çekoslavak lejyonerlerinin mürevvici efkârı „Legia“ gazetesi çıkarmıştır. Bu gazeteye göre Troçki'nin Çekoslavakya'ya gelmesine müsaade etmek Troçki'nin idaresi altında bulunan bolşeviklerle mücadelede kurban giden lejyonerlerin aziz hatırasını istihkâr etmek demektir. Gazete ilave ediyor ki: Troçki Çekoslavak lejyonerlerle bizzat harp etme-

Azerbaycan'da

Hububat toplanmıyor

Bakü gazetelerinin büyük bir telaşa haber verdiklerine göre („Komünist“ Nr. 203) Azerbaycan'ın hububat planı büyük bir tehlike altındadır. Ağustos ayı planı mucibince 230.000 sentr hububat toplanmalıken ancak 81.000 sentr toplanabilmiş, yani planın 35 nisbeti ikmal edilmiştir.

En büyük hububat mıntakalarından Astrahanbazar, planın ancak 28,8 nisbetini ikmal edebilmiştir. Vaz'iyetin vehametini gören Azerbaycan Kom. fırka merkezi bu münasebetle vermiş olduğu bir kararında vaz'iyeti mahallında tetkik etmek maksadile geri kalan mıntakalara mes'ul komünistlerin gönderilmesine ve bu işte mes'ul olanların şiddetli ceza ile tecziyesine karar vermiştir. Gazetenin ilave ettiğine göre zaten pamuk işlerinde geri kalan Azerbaycan mıntakalarının hububat toplanması işinde dahi geri kalması bir „rezalettir“.

Yeni mahkûmlar

Aynı gazetede okunduğuna göre bir müddet evvel ziyancılık yapmak cürmle tevkiif edilen Şeki kooperatif memurlarından 31 ve Gence kooperatif memurlarından 20 kişinin muhakemesi Azerbaycan yüksek mahkemesi tarafından yapılmış ve neticede maznunlar muhtelif müddetlerle hapis cezasile tecziye edilmişlerdir.

„Kolçomak“lar uymuyor

Bu unvan altında „Komünist“ gazetesine (Nr. 201) gönderilen bir mektupta Azerbaycan'ın muhtelif yerlerinde faaliyette bulunan „kolçomak“ zengin köylülerin hükümet ve fırka aleyhine müteveccii faaliyetleri söyle tasvir edilmektedir:

„Kolçomak“lar geceleyn kolhozlara ait hububatı biçmekte, tarla ve ambarları yandırmakta, imkân buldukca su bentlerini açıp pamuk tarlalarını suya gark etmek suretile imha etmekte, kolhoz işçilerini, mes'ul komünistleri, köy sovyet reislerini, muhbirleri öldürmekte hala devam etmektedirler. „Kolçomak“ların bu kabul „inkilâp aleyhdarı“ faaliyetlerinin önüne geçmektense köy teşkilatları ve milisleri bilâkis bu tahripkâr ve muzur unsurları himaye etmektedirler“.

Mektup sahiplerine göre „köy mes'ul işçilerinin aleni himayesinden cesaret alan „kolçomak“lar faaliyetlerini dahada artırıyor ve kolhozları, kooperatifleri dağıtmağa çalışıyorlar. Mesela bir müddet evvel Gökçay'ın Karabakkal mıntakasında „kolçomak“lar kooperatife taarrüz ederek mevcut manufatura ve erzağı yağma ettikten sonra hadise mahalline gelen köy sovyet

silmesinde için büyük çair Abdülhak Hâmid'e muracaat etmiştir.

Fransa'nın bir çok maruf profesör ve edipleri tarafından gönderilen muracaat mektubundan anlaşıldığına göre Abdülhak Hâmid'in tavsiye edeceği Türk muharrirlerinin eserleri bir tabii şirketi tarafından her lisanda neşredilecek ve dünyada az tanınmış Türk ediplerine bir şöret temin olacaktır.

Türk tarihinin ana hatları

İstanbul gazetelerinde okunduğuna göre Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti „Türk tarihinin ana hatlarını“ yazmak üzere bazı zevatın ihtisaslarından istifade etmeğe karar vermiştir.

Eylülün onunda Dolmabahçe sarayında içtima yapan bu zevat Türk milletinin medeniyete hizmetlerini gösterecek olan bu büyük eserin muhtelif kısmı ve fasıllarını tayin etmişler. Eserin en mühim kısımlarını yazacak olanlar arasında Azerilerden Prof. Ağaoglu Ahmet, Kazan Türklerinden Sadri Maksudi ve Akçora beyler dahi vardır.

Bu eserin yaratılmasında iştirak edecek olanlar şunlardır:

Devlet hayatı faslının Türklerin siyasi terakkiye hizmetleri kısmı Ağaoglu Ahmet ve Sadri Maksudi, Türklerin harp sanatı ile hizmetleri kısmı miralay Bakı, Ali Haydar Emir, bahriye lisesi tarih muallimi Feyzi, Ahmet Refik, Akçora Yusuf beylerle Naci Paşa tarafından yazılacaktır.

Fikir hayatı faslının içtimai müesseselerin terakkisine hizmetler, dil, din, hukuk, aile, örf, âdet ve saire kısımları Ağaoglu Ahmet, Sadri Maksudi, Hüseyin Namık beyler, ilimlere hizmetler, riyaziye ve heyet kısmı, Fatin, Hüsnü Hamit, Aliyar, Yusuf Razi beyler, tabiiyat ve tıp kısmı Dr. Süheyl, Galip Ata, İbrahim Hakkı, Osman Şevki beyler, tarih ve coğrafya kısmı Akçora Yusuf, Şemseddin, Ahmet Refik, Rağıp Hulûsi, Hamit Sadı, İbrahim Hakkı beyler, felsefe kısmı Abdüllâtif Nevzat, Şemseddin, İzmirli İsmail Hakkı, Ferit, Şekip Orhan Sadeddin beyler tarafından yazılacaktır.

Güzel sanatlar faslının Rasim, minyatür, nakkaşî kısımları Hamdullah Suphi, İbnülemin Mahmut Kemal beyler, mimari, tezvinî sanatlar, heykeltıraşlık kısımları Halit Etem, Ahmet Refik, mimar Sedat, mimar Şahap beyler, edebiyat, şiir, kitabet ve saire kısımları Dr. Samim, Köprülü zade Fuat, Ali Canip, İsmail Hikmet, Hasan Ali, Ahmet Cevat, Rağıp Hulûsi beyler, musiki ve rakıs kısmı Ali Rifat, Rauf Yekta, konservatuar müdürü Yusuf Ziya, Musa Süreyya, Sadeddin beyler tarafından yazılacaktır.

İktisadi hayat faslının ziraat ve hayvancılık kısmı İbrahim Hakkı, İhsan Abidin, Cevat Rüştü, Ali Rıza Beyler, kara, deniz, hava nakliye vasıtaları kısımları Yusuf Kemal, Ahmet Ferit, Mustafa Zühtü, Ahmet Vehbi, Nizameddin Ali, ve Hereke fabrikası müdürü Reşat beyler tarafından yazılacaktır.

lunan sabık Sovyet komiseri Troçkinin tedavî edilmek maksadile Avrupa'ya çıkmağa çalıştığı, fakat müteaddit Avrupa hükümetleri nezdinde vukubulan müsaade teşebbüslerinin akim kalarak hiç bir yerden viza almağa muvaffak olmadığı malumdur.

Bir müddet evvel Çekoslavak seyfiyelerinden birisinde tedavî edilmesine Çekoslavak hükümeti tarafından resmen müsaade edilerek viza verildiği haberi matbuat vasıtasile teyyüt etti. Çekoslavak hükümeti müsaadeyi verirken merkumun siyasiyatla kat'iyen iştiğal etmeyeceğini ve sırf tedavisine bakaacağını dahi şart koymuştu. Şartı kabul eden Troçkinin harekete hazırlanmış haber veren Avrupa matbuatı bir kaç gün sonra Çekoslavak hükümetinin müsaade kararını geri aldığı, binaenaleyh viza vermekten imtina ettiğini haber verdiler. Bilahere anlaşıldığına göre hükümetin kararı geri almasına mühim sebep Çekoslavak gazetelerinin hemen-hemen hepsi tarafından yapılan şiddetli protestolar olmuştur. Malum olduğu üzere vaktile Sovyetlerin harbiye komiseri ve hükümet erkânından olan Troçki, Rusya'daki Çekoslavak millî lejyonlarını imhaya matuf hareketlerde bulunmuş ve millî bir gaye güden Çek lejyonlarına karşı şiddetli mücadeleler açmıştır. İşte Troçki'yi bu itibarla millî bir düşman gibi telakkî eden Çek millî matbuatı Sovyet komiserini bu noktada itham etmiş ve Çek milletine düşmanlık yapmış bir adamın Çek topraklarına ayak basmasının caiz olmadığını ileri sürerek hükümetin müsaade kararına şiddetli itiraz etmişti. Her taraftan protesto

Muhtelif haberler

— Sovyet gazetelerinde okunduğuna göre Fransa reisicumhuru M. Doumer'i öldürdüğü için bir müddet evvel idam edilen Gorgulof'un Rusya'da bulunan annesi ve hemşiresi kolhozlardan hububat hırsızlığı yaptıklarından G.P.U. tarafından tevkif edilmişlerdir.

— Londra gazetelerinde intişar eden habere göre Hint-Afgan hududunda ayaklanmış yerli dağ kabileleriyle İngiliz-Hintli askeri arasında şiddetli müsademeler olmuştur. İngilizler müsademede top, tank kullanmış ve tayyare ile 27 köyü bombardıman etmişlerdir.

— Bir müddet evvel Lehistan'la Sovyet Rusya arasında yapılan siyasi mahbus mübadelesi neticesinde kurtularak Lehistan'a gelenlerin Leh gazetelerine anlattıklarına bakılırsa Ukrayna'da baş veren şiddetli açlık neticesinde yamyamlar gibi insan yemek vak'aları vuku bulmuş ve bir kaç aile kendi çocuklarını yemişlerdir.

— Moskva'da bulunan Çekoslavak gazetelerinin bu hakta neler yazdıklarına dair karilerimize bir fikir vermek için bazılarını hülase ediyoruz:

Kararın geri alındığından bir gün evvelisi en çok münteşir gazete olan „Yeni Siyaset“ gazetesi bu hususa tahsis ettiği başmakalesinde diyor ki: „Çek kanını akıtmış olan Troçkinin yeri Çek seyfiyeleri değil, Prağ'ın mekezi hapisanosidir“.

Nosyonel-demokratların „Halk Yaprakları“ nam gazeteleri ve bir çok gazetelerin bu kabil neşriyatlarını müteakip en fazla itiraz sesini Çekoslavak lejyonlarının mürevvici efkârı „Legia“ gazetesi çıkarmıştır. Bu gazeteye göre Troçkinin Çekoslavakya'ya gelmesine müsaade etmek Troçkinin idaresi altında bulunan bölgeviklerle mücadelede kurban giden lejyonerlerin aziz hatırasını istihkâr etmek demektir. Gazete ilave ediyor ki: Troçki Çekoslavak lejyonerlerle bizzat harp etmişse onların imhasına çalışmış ve bu işin teşkilatçısı olmuştur. Onun emirleri askeri bir düşmanı imha etmeği değil, umumî devleti bir mahiyeti haiz katliamlar icrasını âmir idi“. Bu noktadan Troçki aleyhine dava ikâme edilebileceğini kayteden gazete, harpte ölenlerin akraba ve ailelerine müracaatla bir teklifte bulunuyor ve diyor ki: „Troçki buraya gelir gelmez cumhuriyet müddeisi umumisine muracaat ederek Troçki aleyhine bir dava açınız. Bu işte gazetemiz size her hususta yardımını esirgemiyecektir“.

İdareye mektup

Pek muhterem müdür Beyefendi!

„Azerbaycan Petrolçular Cemiyetinin“ geçen Ağustosun Sinde vuku bulan fevkalâde içtimai Ağa Hüseyin Tagiyef'in (maruf ve muhterem Tagiyef ailesile hiç bir karabeti yoktur) Cemiyetten tardine müttefiken karar vermiştir.

Kararın motifi şudur: yukarıda ismi geçen zat, Azerbaycan'a ve onun millî menafiine düşman olan bazı petrolçular mahafili elinde alet olarak kendi azalarının ve millî Azerbaycan petrolçularının menafiniin müdafaa maksadını güden millî „Azerbaycan Petrolçular Cemiyetini“ itira, yalan, entirik yolu ile dağıtmak teşebbüsünde bulunmuştur.

Yukarıda ismi geçen zatın antinasyonal hareketi hakkında bir fikir edinmeleri maksadile mezkûr kararın muhterem gazeteniz vasıtasile vatanperver muhacirlere bildirilmesini rica ile hömetlerimi takdim eylerim efendim.

Azerbaycan Petrolçular Cemiyeti reisi:

Muhsim Selimov

Kâtip: M. Hüseyin Kuli-zade

baycan'ın muhtelif yerlerinde faaliyette bulunan „kolçomak“ zengin köylülerin hükümet ve fırka aleyhine müteveccii faaliyetleri şöyle tasvir edilmektedir:

„Kolçomak“lar geceleyin kolhozlara ait hububatı biçmekte, tarla ve ambarları yandırmakta, imkân buldukca su bentlerini açıp pamuk tarlalarını suya gark etmek suretile imha etmekte, kolhoz işçilerini, mes'ul komünistleri, köy sovyet reislerini, muhbirleri öldürmekte hala devam etmektedirler. „Kolçomak“ların bu kabil „inkilâp aleyhdarı“ faaliyetlerinin önüne geçmektense köy teşkilatları ve milisleri bilâkis bu tahripkâr ve muzur unsurları himaye etmektedirler“.

Mektup sahiplerine göre „köy mes'ul işçilerinin aleni himayesinden cesaret alan „kolçomak“lar faaliyetlerini dahada artırıyor ve kolhozları, kooperatifleri dağıtmağa çalışıyorlar. Mesela bir müddet evvel Gökçay'ın Karabakkal mıntakasında „kolçomak“lar kooperatife taarrüz ederek mevcut manufatura ve erzacı yağma ettikten sonra hadise mahalline gelen köy sovyet reisine de ateş açmışlardı. Neticede yakalanan bir kaç „kolçomak“ bilahere milis reisi tarafından serbest bırakılmıştır ki buda „kolçomak“ları himaye ve hükümete hiyanet etmekten başka bir şey değildir“.

Gazetenin ilave ettiğine göre Azerbaycan'ın muhtelif yerlerinden gelen muhbir mektupları oralarda dahi bu kabil hadiselerin sık sık vukubulduğunu, lakin hükümet müesseseleri tarafından önüne geçilmediğini kaydetmektedir.

Gene mensucat fabrikası hakkında

Gence mensucat fabrikasının tesisi ve faaliyete başladığı günden bu güne kadar hala muntazam bir hale gelmediğini her fırsatta kayteden Tiflis ve Bakı gazeteleri gene müzmin bir hastalıklı malul bu fabrikadan bahsetmektedirler. Son gelen „Zarya Vastoka“ (Nr. 198) gazetesinde okunduğuna göre Maverayı Kafkasya'nın en iyi ve son sistem fabrikalarından biri olan Gence mensucat fabrikasında işler hala eski halinde devam etmekte ve fabrika arzu edilen istihsalı vermekten aciz bir vaziyettedir. Kabahatî amelelerin, bilhassa komünist ve komsomol amelenin ihmalkârlığında gören gazete aynı zamanda amele teçizatının berbat bir vaziyette olduğunu ısharet ederek, diyor ki:

„Komünist ameleler fabrikada rehberlik yapmıyorlar. İşten kaçanlar ve boş vakit geçiren amelelerin sayı günden güne artmaktadır. Amelelerin işe mes'ulesine kat'iyen ehemmiyet verilmiştir. Fabrika lokantasında her gün bulgur yeyen ve et namına bir şey görmeyen ameleler: „Bu yemekle ancak bu kadar ve bu şekilde çalışılır“ gibi aleyhdarane şeyler söylemektedirler.“